

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินการวิจัย โดยศึกษารายละเอียดในหัวข้อลำดับขั้นดังต่อไปนี้

1. ความหมายการพัฒนาหลักสูตร
2. ความหมายการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
3. ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
4. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
5. ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
6. ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
7. การนำหลักสูตรไปใช้
8. บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
9. หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

สังต์ จุทรานันท์ (2527) กล่าวถึง คำว่าพัฒนา ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "Development" ซึ่งมีความหมายที่เด่นชัดอยู่ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกหมายถึง การกระทำให้ดีขึ้น หรือทำให้สมบูรณ์ขึ้น และอีกลักษณะหนึ่งหมายถึงทำให้เกิดมีขึ้นโดยเหตุนี้ ความหมายแรก หมายถึงการทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และอีกความหมายหนึ่งก็คือ การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิมิตร(2535) การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงโครงการที่ประมวลความรู้ เนื้อหาและประสบการณ์ทั้งหลายในหลักสูตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ดีขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพสังคม และบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้

สมิตร คุณานุกร (2523) การพัฒนาหลักสูตรมีขอบเขตรวมถึง การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่และปรับปรุงหลักสูตรที่สร้างขึ้นมา ให้ความเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาและสังคม นักการศึกษาของไทยมักนิยมใช้คำว่า การพัฒนาหลักสูตร การสร้างหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร และการยกร่างหลักสูตร

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) การพัฒนาหลักสูตรมีความหมายครอบคลุมถึงการสร้างหลักสูตร การวางแผนหลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรเป็นการปรับปรุงคุณภาพของหลักสูตรให้ดีขึ้นทั้งระบบตั้งแต่จุดมุ่งหมายการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล ผลการสอนของครู ผลการเรียนของนักเรียน

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรหมายถึง กระบวนการทั้งหมดที่เกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตรโดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร จากนั้นเป็นการยกร่างหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพของสังคมและท้องถิ่น การกำหนดจุดประสงค์ การคัดเลือกเนื้อหาและการวัดประเมินผล เมื่อยกร่างเสร็จจะเป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการแก้ไขปรับปรุง

2. ความหมายการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

สมิตร คุณานุกร (2523) การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง เอกสารที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ได้แก่ ประมวลการสอน โครงการสอนและบันทึกการสอนในระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยระดับย่อย ได้แก่ ระดับจังหวัด ระดับโรงเรียน และระดับชั้นเรียน ขอบเขตคำว่าท้องถิ่น จึงหมายถึง เขตการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นที่สำคัญ คือ การพัฒนาประมวลการสอน ซึ่งหมายถึง การขยายและการปรับหลักสูตรระดับชาติ

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2525) หลักสูตรระดับท้องถิ่น คือ การเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน สารการเรียนรู้จะสอดคล้องสัมพันธ์กับท้องถิ่น

ใจทิพย์ เชื้อวัฒนพงษ์ (2539) กล่าวถึงหลักสูตรระดับท้องถิ่นว่า เป็นหลักสูตรที่นำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับเพิ่ม ขยายหรือ สร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บทเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความจำเป็นหรือความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ

สุชาติ วงศ์สุวรรณ (2539) ให้ความหมายของหลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่น จัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ คำว่า ท้องถิ่น ในที่นี้หมายถึง 2 ประการ คือ ชุมชนที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาตั้งอยู่ และสถานศึกษา หรือหน่วยงาน/องค์กรที่

เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งองค์การภาครัฐ และเอกชนอื่น ๆ ที่มีชุมชนทุกระดับ ซึ่งสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น (กรมวิชาการ , 2536) หมายถึง การนำเอาหลักสูตรแกนกลางระดับชาติและเอกสารประกอบหลักสูตรต่างๆ ที่จัดทำโดย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการมาปรับขยายให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในระดับตั้งแต่ เขตการศึกษา จังหวัด อำเภอ กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน

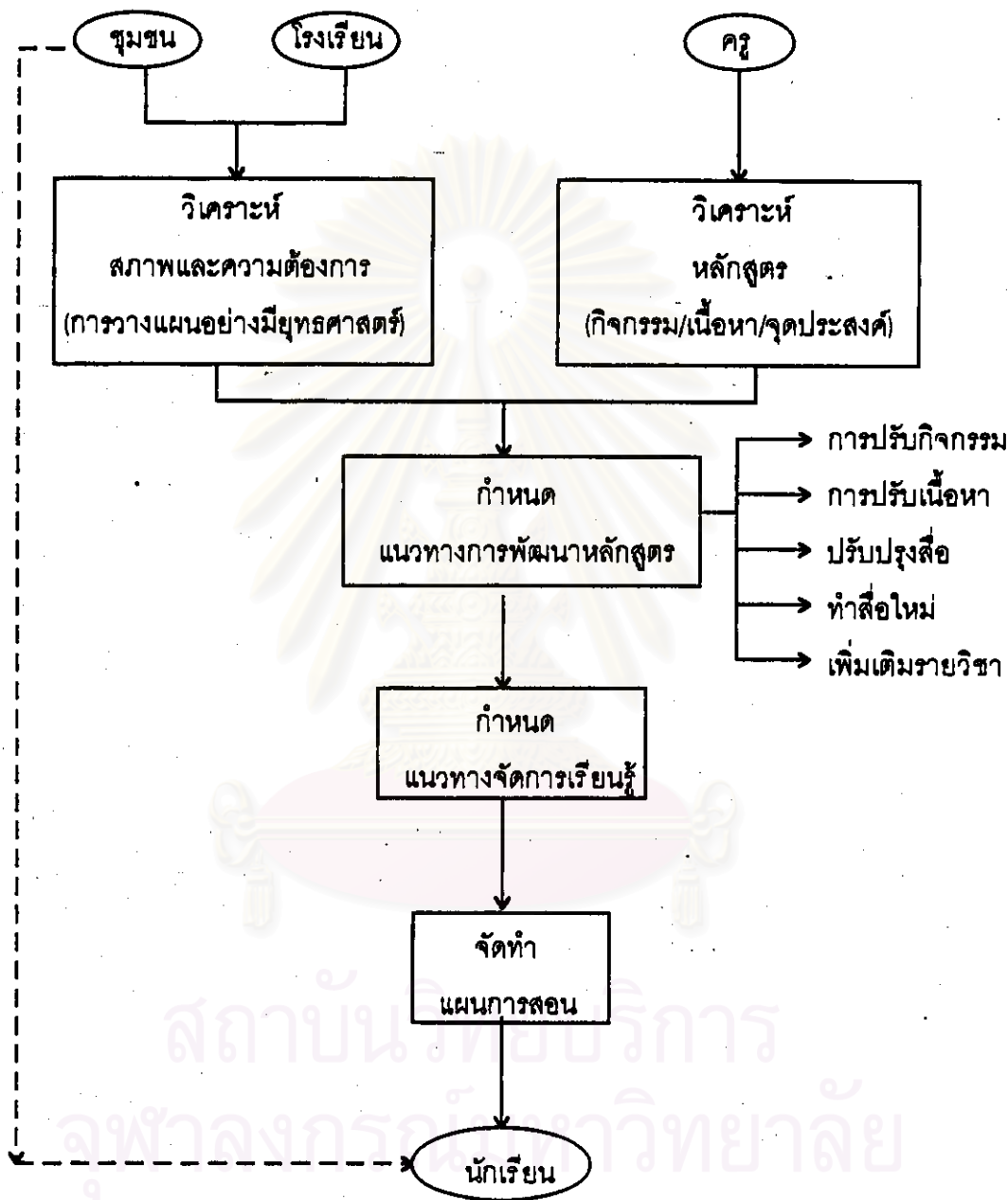
กาญจนา คุณารักษ์ (2535) ได้กล่าวว่า คำว่าท้องถิ่นที่มีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรคือโรงเรียนที่เป็นสถานที่นำหลักสูตรไปใช้โดยตรง และการพัฒนาหลักสูตรระดับนี้ควรเริ่มจากการศึกษาหลักสูตรแม่บท แล้วนำมาทำแผนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด ความสามารถ ความสนใจและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น ในด้านการขยายหลักสูตรระดับชาติให้มีความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

สวัสดิ์ จงกล (2529) ได้กล่าวถึงการปรับรายละเอียดของหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งของการเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ เพราะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนรัก อนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นของตน เช่นหลักสูตรแม่บทกำหนดว่าอาชีพของคนไทยมีอะไรบ้าง ท้องถิ่นก็ควรจัดทำรายละเอียดเกี่ยวกับอาชีพ ซึ่งท้องถิ่นควรจะระบุลงไปให้ชัด เท่าที่เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นเรียนด้วย

กระทรวงศึกษาธิการ (2539) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นว่า ไม่ว่าจะในระดับใดจะต้องมีการวางแผนอย่างมีกลยุทธ์ เพื่อกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาและแนวทางการดำเนินการพัฒนา จะต้องจัดให้มีคณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่ายร่วมกันพิจารณากำหนด โดยนำเอาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับท้องถิ่นมาใช้ประกอบการพิจารณาดำเนินการ ซึ่งอาจเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นระดับโรงเรียน
(ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ 2539)

จากความหมายของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง การจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือการปรับหรือเพิ่มขยายจากหลักสูตรแม่บทของกรมวิชาการ เพื่อเป็นแนวการสอนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและ

ความต้องการของแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้สถานศึกษานำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามสภาพและความต้องการของผู้เรียน

3. ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นไว้ว่า แม้จะมีหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลาง แต่ท้องถิ่นต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ยังคงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นด้วยเหตุผล ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทได้กำหนด จุดหมายและเนื้อหาสาระและ กิจกรรมอย่างกว้างๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้ในสิ่งที่คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระและประสบการณ์ ที่เป็นหลักการทั่วๆ ไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดที่เกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้ทั้งหมด จึงต้องพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นให้มากที่สุด

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีผลกระทบต่อธรรมชาติและ การดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ดังกล่าว โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภูมิสำเนาของท้องถิ่นของตน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาตน ครอบครัวและท้องถิ่น ตลอดดำเนินชีวิต อยู่ในท้องถิ่นของตนได้อย่างมีความสุข

3. การเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัว ไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถดูจับได้รวดเร็วกว่า ดังนั้น จึงควรมีหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นตน แทนที่จะเรียนรู้เรื่องไกลตัว ซึ่งทำให้ผู้เรียนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชีวิต ไม่เข้าใจและไม่มีความรู้สึกที่ดีต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง นอกจากนี้การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นจะช่วยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและผูกพันรวมทั้งภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

4. ทรัพยากรท้องถิ่น โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทของไทยมีอยู่มาก และมีค่าบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน หลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ แต่หลักสูตรระดับท้องถิ่นสามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการ

สอน ไม่ว่าจะด้านอาชีพ หัตถกรรม เกษตรกรรม ดนตรี การแสดง วรรณกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความรัก ความผูกพัน กับท้องถิ่นของตน และสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

สังัด อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้อง กับหลักการพัฒนาหลักสูตรมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผล ดังนี้

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับ สภาพปัญหา และสนองความต้องการของสังคมนั้นๆ โดยเหตุที่จากหลักสูตรที่สร้างขึ้น มีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ ก็ย่อมจะสามารถตอบสนองความ ต้องการของสังคมได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตร ได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และได้มีการยอมรับว่าสมควรจะให้ผู้ใช้หลักสูตร มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วย ในทาง ปฏิบัติถ้าหากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมาใช้ในระดับชุมชนที่ไม่กว้างขวางมากนัก ก็ย่อมจะสามารถ เปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2535) กล่าวถึง ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรระดับ ท้องถิ่นว่า ท้องถิ่นแต่ละแห่งเป็นอาณาเขตที่เหมาะสมแก่การพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากชุมชน แต่ละแห่งมีสภาพปัญหาและความต้องการแตกต่างกัน นอกจากนั้นยังเปิดโอกาสให้ผู้สอนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรได้สะดวกขึ้น ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรจึงมีความสำคัญยิ่งในระดับ ประถมศึกษา

วิจิตร ไชยศิลป์ (2537) กล่าวว่า เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรระดับ ท้องถิ่น มีดังนี้

1. เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตรที่มุ่งสนองความต้องการของ สังคมที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ

2. เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

3. เป็นการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่น

4. หลักสูตรแม่บทมีลักษณะกว้างทั้งเนื้อหาสาระ จุดมุ่งหมาย และกิจกรรม แต่ยังไม่ สามารถประมวลสาระของความรู้ของสภาพท้องถิ่นให้ละเอียดได้ทั้งหมดท้องถิ่นจึงควรดำเนินการ ปรับหรือขยายให้เหมาะสมกับท้องถิ่นได้

5. เป็นการพัฒนาหลักสูตรแม่บทให้เอื้อต่อการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนมาก ที่สุด

จากความหมายของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น สามารถสรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตรแม่บทกำหนดจุดหมายและเนื้อหาสาระกว้างการจัดการเรียนการสอนไม่ตอบสนองสภาพและปัญหาของท้องถิ่น จึงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
2. เพื่อเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. เพื่อเปิดโอกาสให้สถานศึกษาคือผู้บริหารและครูผู้สอนที่เป็นผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร
4. เพื่อให้สามารถนำทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน
5. เพื่อให้ผู้เรียนรู้จัก เข้าใจท้องถิ่นของตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น เกิดความรักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน

4. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นเป็นการนำหลักสูตรแกนกลางมาปรับให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อนำไปใช้ให้เหมาะกับสภาพและปัญหาของแต่ละท้องถิ่น

สังัด อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวไว้ว่าการปรับหลักสูตรให้เข้ากับสภาพสังคมของท้องถิ่น หรือการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเสริมหลักสูตรกลางอาจจะดำเนินการในระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ หรือระดับโรงเรียนก็ได้ สำหรับกระบวนการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็น การดำเนินงานในระดับใด หากจะให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอน ก็อาจจะดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน
2. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน
3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลาง กับสภาพของท้องถิ่น
5. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง และ/หรือจัดสร้างกระบวนการวิชา
ขึ้นใหม่
6. ดำเนินการใช้หลักสูตร
7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร

8. ทำการปรับปรุงแก้ไข

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536) ได้กล่าวถึง วิธีการจัดทำและ พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น มีขั้นตอน 6 ขั้นตอนดังนี้

- ขั้นที่ 1 จัดระบบข้อมูลพื้นฐาน
- ขั้นที่ 2 กำหนดความต้องการจำเป็นท้องถิ่น
- ขั้นที่ 3 กำหนดเป้าหมายจุดประสงค์การเรียน
- ขั้นที่ 4 จัดทำคำอธิบายรายวิชา หรือเนื้อหาสาระกิจกรรม
- ขั้นที่ 5 จัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อ
- ขั้นที่ 6 ปรับปรุงและพัฒนา

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป.) ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรในระดับเขตไว้ดังนี้

- ขั้นที่ 1 แต่งตั้งกรรมการร่างหลักสูตรระดับเขต หรือจังหวัด ควรประกอบด้วย
 - 1) นักการศึกษาจากสถาบันการศึกษาชั้นสูงในเขตการศึกษาหรือจังหวัด
 - 2) ผู้บริหารการศึกษา
 - 3) ศึกษานิเทศก์
 - 4) ครูใหญ่ หรือตัวแทนของครู
 - 5) ตัวแทนจากหน่วยราชการอื่น
 - 6) ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ
 - 7) ตัวแทนของประชาชนในชุมชน
 - 8) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร

กรรมการชุดนี้มีหน้าที่ในการพิจารณาปรับหลักสูตรส่วนกลางให้เหมาะสมกับท้องถิ่นใน ด้านเนื้อหา สาระ วิธีการ กิจกรรมการเรียน สื่อการสอน และการประเมินผล นอกจากนี้ยังจัดทำหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ คู่มือครู

ขั้นที่ 2 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน โดยศึกษาถึงพื้นฐานทั่วไป ปัญหาและความ ต้องการของชุมชนและของผู้เรียนอาจจะกระทำได้หลายวิธี เช่น การศึกษาจากเอกสาร การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การปรับและขยายหลักสูตรจากแกนกลางให้เหมาะสมกับท้องถิ่น การจัดทำขั้นนี้จะต้องศึกษาหลักสูตรของประเทศให้ชัดเจน เพื่อพิจารณาปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพสังคม

ขั้นที่ 4 จัดทำคู่มือหลักสูตร แบบเรียน และวัสดุอุปกรณ์การสอนให้เหมาะสม

ขั้นที่ 5 สุ่มตัวอย่างโรงเรียนเพื่อการทดลอง

ขั้นที่ 6 การปรับปรุงแก้ไข

ขั้นที่ 7 ประกาศใช้หลักสูตรท้องถิ่นในระดับเขตการศึกษาหรือจังหวัด

ขั้นที่ 8 นำหลักสูตรไปใช้ในระดับโรงเรียน ในขั้นตอนนี้ควรจะมีการสำรวจสภาพชุมชน และปัญหาในด้านต่างๆ แล้วทำการปรับหลักสูตรของเขต หรือ จังหวัดให้เหมาะสมกับโรงเรียน
 ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนหรือขั้นตอนสำคัญในการ พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่สามารถดำเนินการได้ทั้งระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับกลุ่มโรงเรียนและระดับโรงเรียน ในลักษณะของการจัดทำหรือสร้างรายวิชา ขึ้นใหม่ไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 5 การกำหนดกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 6 การกำหนดคาบเวลาเรียน

ขั้นตอนที่ 7 การกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล

ขั้นตอนที่ 8 การจัดทำเอกสารหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 9 การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร

ขั้นตอนที่ 10 การเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร

ขั้นตอนที่ 11 การนำหลักสูตรไปใช้

ขั้นตอนที่ 12 การประเมินผลหลักสูตร

วิชัย ประสิทธิ์ภูมิเวช (2535) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นว่า การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น อาจจะดำเนินการในระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับ อำเภอ หรือระดับโรงเรียนก็ได้ สำหรับกระบวนการดำเนินการไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการในระดับใดหากจะให้ เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอน ก็อาจจะดำเนินการอย่างเป็นขั้นดังต่อไปนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการสำหรับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

2. ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาหลักสูตร

ระดับชาติ

3. ศึกษารวบรวมข้อมูลในเรื่องสภาพ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

4. การดำเนินการคัดเลือกเนื้อหาสาระ หรือประสบการณ์ที่มีอยู่ในหลักสูตรแกนกลาง

5. กำหนดแผนในการทดลองใช้แนวการสอน หรือแผนการสอนที่ได้ปรับขยายแล้ว

6. การปรับปรุงแก้ไข

จากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของนักการศึกษา สามารถสรุปได้เป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ

ขั้นที่ 3 การยกร่างหลักสูตร

ขั้นที่ 4 การจัดทำวัสดุหลักสูตร

ขั้นที่ 5 การนำหลักสูตรไปใช้

ขั้นที่ 6 การประเมินผลการนำหลักสูตรใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 7 การแก้ไขปรับปรุงและพัฒนา

5. ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น นักการศึกษาและนักวิชาการได้ให้แนวคิดไว้แตกต่างกัน ดังนี้

สงัด อุทรานันท์ (2532) มีความเห็นว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. กลุ่มของคณะพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาวิชาครูนักพัฒนาหลักสูตรและนักวัดผลการศึกษา

2. กลุ่มของผู้ที่ให้คำแนะนำและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของสังคม ได้แก่ ผู้เขียนหนังสือบุคคลที่ทำงานในหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ผู้แทนราษฎร ประชาชนทั่วไป ผู้ปกครองนักเรียน

4. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียน ได้แก่ ผู้เรียนและนักแนะแนวการศึกษา

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึง ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรจำแนกออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. บทบาทของนักวิชาการ
2. บทบาทของนักการศึกษา
3. บทบาทของโรงเรียน
4. บทบาทของนักเรียน
5. บทบาทของประชาชน

วิจิตร ไชยศิลป์ (2537) กล่าวว่า ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นควรประกอบด้วยบุคลากร 2 ฝ่าย คือ

1. บุคลากรภายในโรงเรียน ได้แก่ ครู ผู้บริหาร นักเรียน
2. บุคลากรภายนอกโรงเรียน ได้แก่
 - 2.1 นักวิชาการ ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร
 - 2.2 ตัวแทนประชากรในสังคม ได้แก่ ผู้ประสบความสำเร็จในแต่ละสาขาอาชีพ รวมทั้งผู้สนใจ
 - 2.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวถึงบุคคลสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ได้แก่

ก. ครูหรือครูผู้สอน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอน และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรแม่บทเป็นอย่างดี อันได้แก่ ครูวิชาการโรงเรียน ครูวิชาการกลุ่มประสบการณ์ และครูผู้สอน เป็นต้น

ข. ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้คำแนะนำและให้ความรู้ในด้านหลักสูตรและการสอน

ค. ศึกษานิเทศก์ ซึ่งเป็นผู้ให้คำแนะนำและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ง. วิทยาการท้องถิ่น หรือประชาชนที่มีความรู้ในด้านเนื้อหาวิชา ด้านสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมในท้องถิ่นนั้นๆ

จ. นักวิชาการ ซึ่งได้แก่ อาจารย์จากวิทยาลัยครู หรือ มหาวิทยาลัย

จากแนวคิดของนักการศึกษาและนักวิชาการสามารถสรุปได้ว่า ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ควรประกอบด้วยบุคคล 2 กลุ่ม คือ

1. บุคลากรภายในโรงเรียน ได้แก่
 - 1.1 ผู้บริหารโรงเรียน
 - 1.2 ครูผู้สอน

1.3 นักเรียน

2. บุคลากรภายนอกโรงเรียน ได้แก่

2.1 ศึกษานิเทศก์

2.2 นักวิชาการ

2.3 ผู้นำชุมชน

2.4 ผู้ปกครองนักเรียน

6. ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ท้องถิ่นจะพัฒนาหลักสูตรได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ โดยการศึกษาแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น วิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่น ศึกษาถึงสิ่งที่มีผลกระทบต่อการศึกษา รวมทั้งประเมินศักยภาพของโรงเรียนเพื่อกำหนดเป็นเป้าหมายของการพัฒนา โดยมีแนวปฏิบัติในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ดังที่ กรมวิชาการ (2536) ได้เสนอไว้ 5 ลักษณะ ดังนี้

1. การปรับปรุงกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรมเสริม
2. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา
3. การปรับปรุง และ/หรือ เลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม
4. การจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาที่เพิ่มเติม
5. การจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่

แนวปฏิบัติในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละลักษณะ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การปรับปรุงกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม

หลักสูตรประถมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ได้ปรับวิธีการเขียนคำอธิบายกลุ่มประสบการณ์และคำอธิบายรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตร ให้ประกอบด้วยข้อความ 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 กิจกรรม ได้แก่ ส่วนที่ระบุถึงแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องจัดให้นักเรียน สังเกตได้จากคำว่า ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง สำรวจ ฝึก ปฏิบัติ วิเคราะห์ อภิปราย ฯลฯ

ส่วนที่ 2 เนื้อหา ได้แก่ ข้อความที่ระบุถึงหัวข้อหรือขอบข่ายของสิ่งที่จะนำมาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ หรือใช้ฝึกทักษะ

ส่วนที่ 3 จุดประสงค์ ได้แก่ ส่วนที่ระบุถึงพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

หลังจากที่ได้เรียนรู้หรือฝึกทักษะตามที่ได้ระบุไปแล้วในส่วนที่ 1 และ 2 ซึ่งพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดนี้จะต้องประกอบด้วยในส่วนที่เป็นความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ

จากแนวปฏิบัติที่ตัดสินใจเลือกนำมาเป็นงานพัฒนาของท้องถิ่น เมื่อวิเคราะห์ตามแนวปฏิบัติที่เลือก ซึ่งถือว่าสอดคล้องกับความต้องการ สภาพและเงื่อนไขที่เป็นอยู่

โดยทั่วไปการพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ ท้องถิ่นจะกระทำได้กับทุกกลุ่มประชากร และทุกรายวิชา ด้วยการกำหนดรายละเอียดกิจกรรม ที่จะปฏิบัติในการเรียนการสอนของกลุ่มวิชา / รายวิชานั้นๆ จากกิจกรรมที่ระบุไว้ในคำอธิบาย/ คำอธิบายรายวิชา ซึ่งรายละเอียดของกิจกรรมที่ปรับหรือจัดนี้จะปรากฏอยู่ในแผนการสอน และประการสำคัญที่สุดก็คือ การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นด้วยวิธีการปรับหรือจัดกิจกรรมเสริมนี้ จะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้ และเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปแต่ประการใด ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

- 1.1 ศึกษาผลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดและแนวทางแก้ไข
- 1.2 ศึกษาคำอธิบายรายวิชาจากหลักสูตร แล้วกำหนดโครงสร้างเนื้อหาที่จะสอน
- 1.3 จัดทำแผนการสอนโดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

2. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา

การพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับรายละเอียดของเนื้อหานี้มีวิธีการเช่นเดียวกับการพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรมเสริม กล่าวคือเมื่อท้องถิ่นวิเคราะห์แล้วพบว่า แนวปฏิบัติในการพัฒนาเพื่อจะให้บรรลุถึงเป้าหมาย ซึ่งมีระบุไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประชากร/รายวิชาในหลักสูตรแล้ว นอกจากจะปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่นแล้ว ในการพิจารณากำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่จะนำมาให้เรียนรู้หรือเป็นสื่อฝึก เพื่อให้เกิดความรู้หรือทักษะตามจุดประสงค์ที่ระบุไว้ ท้องถิ่นสามารถจะพิจารณาปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพได้ ทั้งนี้เพราะว่าในคำอธิบายรายวิชาของกลุ่มประชากรหรือรายวิชาต่างๆ ที่มีอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุงจะระบุเนื้อหาที่ให้เรียนไว้กว้างๆ โดยกำหนดเป็นขอบข่ายหรือหัวข้อต่างๆ ไว้เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นได้ด้วยการเพิ่มหรือปรับได้ตามความเหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ ท้องถิ่นสามารถจะกระทำได้กับทุกกลุ่มประชากรหรือทุกรายวิชา โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาที่กำหนดไว้ในคำอธิบาย หรือ คำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรแม่บท
2. กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะเพิ่มหรือปรับ สำหรับนำมาให้เรียนรู้หรือฝึกทักษะ โดยให้เป็นไปตามผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์
3. นำเอารายละเอียดที่ได้ตามข้อ 2 ไปปรับเข้าในโครงสร้างขอบข่ายของเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์/รายวิชาที่สอน แล้วนำไปจัดทำเป็นแผนการสอนต่อไป
4. พิจารณาปรับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ ปรับเพิ่มเติมหรือลดนั้น

การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา ท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ทันทีถ้าผลการวิเคราะห์พบว่า เป้าหมายของการพัฒนานั้นมีปรากฏในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชา ท้องถิ่นสามารถจะปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องและ เป็นไปตามแนวปฏิบัติที่เลือกนั้น

การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ ท้องถิ่นจะต้องดำเนินการคือ

1. กำหนดตัวบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรมที่พึงประสงค์สำหรับนำมาเป็นแบบอย่างให้นักเรียนได้ศึกษา วิเคราะห์ โดยอาจจะกำหนดกี่คนก็ได้ตามความเหมาะสม
2. ระบุหรือมีคุณธรรมนั้นๆ ในการดำรงชีวิตของบุคคลดังกล่าวอันมีผลต่อการพัฒนาตนเอง ท้องถิ่น เพื่อให้ ผู้เรียนศึกษา วิเคราะห์ และกำหนดแนวปฏิบัติสำหรับยึดถือปฏิบัติตาม
3. กำหนดรายละเอียดขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีลักษณะ เป็นการเน้นกระบวนการ โดยรายละเอียดต่างๆ เหล่านี้จะปรากฏในแผนการสอนที่จัดทำ
4. ในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นโดยการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของ เนื้อหานี้ จะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้เปลี่ยนแปลง

3. การปรับปรุง และ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม

สื่อการเรียน ที่จะนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ท้องถิ่น สามารถจะพัฒนาประกอบด้วย

หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่กำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอนรายวิชาใดราย วิชาหนึ่งโดยเฉพาะ มีเนื้อหาตรงตามที่ระบุไว้ในรายวิชานั้นๆ อาจจะมีลักษณะเป็นเล่มหรือเป็น ชุดก็ได้

แบบฝึกหัด หมายถึง สื่อที่จะใช้สำหรับให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียนมากยิ่งขึ้น

หนังสือเสริมประสบการณ์ หมายถึง หนังสือเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตร มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องก็ได้ สำหรับให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง หนังสือเสริมประสบการณ์แยกเป็น 4 ประเภท คือ

1) หนังสืออ่านนอกเวลา เป็นหนังสือที่กำหนดให้ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรนอกเหนือจากหนังสือเรียน สำหรับให้นักเรียนอ่านนอกเวลาเรียนโดยถือว่ากิจกรรมเกี่ยวกับหนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2) หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาอิงหลักสูตร ซึ่งมีความเหมาะสมกับวัย และความสามารถในการอ่านของนักเรียน สำหรับให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

3) หนังสืออุเทศ เป็นหนังสือสำหรับค้นคว้า อ้างอิง เกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยมีการเรียบเรียงเป็นเชิงวิชาการ

4) หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องทั่วไป ไม่ขัดต่อวัฒนธรรม ประเพณี และศีลธรรมอันดีงาม ให้ความรู้ มีคติ และมีสาระประโยชน์ มุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่าน และมีนิสัยรักการอ่าน

คู่มือครู หมายถึง เอกสารแนะนำครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

คู่มือการเรียนการสอน หมายถึง เอกสารหรือหนังสือสำหรับครูและนักเรียนใช้ประกอบการเรียนการสอน ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

นอกจากนี้ ยังมีสื่อที่ท้องถิ่นสามารถจะนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อีก เช่น สื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

การปรับปรุงและ/หรือการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ในหลักสูตรแม่บทให้เหมาะสมกับท้องถิ่น มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์หลักสูตร โดยวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชาและคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตร รายวิชานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ การปฏิบัติ เจตคติและค่านิยมอย่างไร มีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด และมีคาบเวลาเรียนเท่าไร เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 2 สำรวจสื่อเอกสารหรือหนังสือ สำรวจรวบรวมสื่อ เอกสารหรือหนังสือที่มี

เนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับหรือสอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา จากแหล่งต่างๆ เช่น
 ฐานจำหน่ายหนังสือ ห้องสมุด ผู้ทรงคุณวุฒิ ฯลฯ เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสม
 สอดคล้องกับหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์สื่อ เอกสารหรือหนังสือ เป็นการวิเคราะห์สื่อ เอกสารหรือ
 หนังสือที่สำรวจได้ตามขั้นตอนที่ 2 เพื่อพิจารณาว่าจะสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียน
 การสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่เพียงใด โดยใช้หลักเกณฑ์ต่อไปนี้

การสนองจุดประสงค์ของหลักสูตร

- มีเนื้อหาตามที่ปรากฏในคำอธิบาย/ คำอธิบายรายวิชา
- ส่งเสริมการพัฒนาทักษะ
- ส่งเสริมการพัฒนาเจตคติและค่านิยม
- ส่งเสริมการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ความเหมาะสมของเนื้อหา

- ถูกต้องตามหลักวิชา
- ไม่ล้าสมัย
- เหมาะสมกับเวลาเรียน
- ยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น

ความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหา

- เรียงลำดับเนื้อหาดีไม่สับสน
 - อธิบายความชัดเจน เข้าใจง่าย
 - ใช้ตัวอย่างประกอบช่วยความเข้าใจได้ดี
 - ใช้ภาพประกอบตาราง แผนภูมิ ฯลฯ เพื่อช่วยความเข้าใจอย่างเหมาะสม
- การใช้ภาษา

- ถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษา
- กระชับรัดกุม ไม่เยิ่นเย้อ หรือวกวน
- ใช้ศัพท์และประโยคไม่ซับซ้อน เหมาะกับระดับชั้น

กิจกรรมเสนอแนะ

- มีคำถามหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักวิเคราะห์ วิจัย
- มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ
- มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นลักษณะนี้ ผลที่ได้จะเป็นการจัดหา รวบรวมสื่อต่างๆ ที่มีอยู่มาใช้ใช้สำหรับประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม รวมทั้งการสำรวจแหล่งสื่อ เพื่อจะนำมาใช้สำหรับการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ซึ่งท้องถิ่นจะรวบรวมละเอียดการใช้และรายชื่อสื่อลงในแผนการสอนที่จัดทำหลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนไว้ว่า โรงเรียนจะต้องสนับสนุน/ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เลือกใช้/อ่าน สื่อการเรียนอย่างหลากหลาย รวมทั้งให้มีการนำเอาสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุด

4. การจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม

การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ เป็นการจัดทำคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาขึ้นมาใหม่หลังจากที่ศึกษาแล้วพบว่า สิ่งที่จะมีการพัฒนานั้น ไม่มีปรากฏในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชา/กลุ่มวิชาใดๆ ในหลักสูตรแม่บท การพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาขึ้นใหม่นี้ ท้องถิ่นควรดำเนินการในรูปแบบของคณะทำงาน โดยมีขั้นตอนการจัดทำดังนี้

1. ศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ และโครงสร้างเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชา จากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาจัดทำ
2. ศึกษาผลการวิเคราะห์สภาพที่ควรจะเป็นของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับ ความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์และ เนื้อหา
3. กำหนดจุดประสงค์ของเนื้อหาวิชา/รายวิชา โดย
 - 3.1 วิเคราะห์จากปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่น สำหรับกำหนดสภาพที่ ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน โดยระบุปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ สิ่งที่ต้องการให้รู้ พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดและเงื่อนไขต่างๆ (ถ้ามี)
 - 3.2 เขียนจุดประสงค์ให้ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนทั้งสี่ด้าน (ความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ) รวมทั้งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มวิชา/กลุ่ม ประสบการณ์ด้วย ซึ่งลักษณะของจุดประสงค์ที่ดีต้องบอกสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อ เรียนจบรายวิชานั้น ไม่ใช่การดำเนินงานหรือกิจกรรม

4. กำหนดเนื้อหา โดยการวิเคราะห์จากจุดประสงค์ซึ่งจะระบุค่าน้ำหนักของจุดประสงค์รายวิชานั้น โดยจะประกอบด้วย ส่วนที่เป็นความรู้ (สิ่งที่จะให้เรียนรู้/ศึกษา) และส่วนที่เป็นทักษะ(สิ่งที่ต้องการให้ฝึก) เนื้อหาที่กำหนดที่จะต้อง

4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์

4.2 ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้และทักษะ

4.3 เหมาะสมกับวัยและพื้นความรู้ของผู้เรียน

4.4 เหมาะสมกับคาบเวลา

4.5 ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ ระบบการปกครองตามหลักประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี

5. กำหนดคาบเวลาเรียนสำหรับคำอธิบาย หรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นมาใหม่ ในการกำหนดคาบเวลานี้ จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขดังนี้ คือระดับประถมศึกษา จำนวนคาบเวลาเรียนที่กำหนดนั้น จะต้องไม่ทำให้คาบเวลาเรียนสำหรับกลุ่มประสบการณ์/หน่วยย่อยที่มีอยู่เปลี่ยนแปลงไป

6. เขียนคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชา ให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท โดยระบุแนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน เนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ของวิชา

7. จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบการจัดทำเนื้อหาวิชาหรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นใหม่ รายละเอียดเนื้อหาประกอบด้วย

7.1 เหตุผลความจำเป็น

7.2 จุดประสงค์ (ของเนื้อหา/รายวิชาที่จัดทำ)

7.3 ขอบข่ายเนื้อหา

7.4 แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน

7.5 สื่อการเรียนรู้ การสอน

7.6 แนวการวัดผลประเมินผล

8. ในการเสนอขออนุมัติ ให้ท้องถิ่นส่งเอกสารข้อ 6-7 ให้แก่หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติ และเมื่อกระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้คำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาดังกล่าวแล้ว จึงนำเอาคำอธิบายหรือรายวิชาดังกล่าวมาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

ในการจัดทำคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาที่จัดทำขึ้นมาใหม่จะต้องไม่เป็นเนื้อหาหรือรายวิชาที่ซ้ำซ้อนกับเนื้อหา/รายวิชาที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท ไม่ว่าจะในกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชาเดียวกัน หรือต่างกลุ่มกัน

สำหรับเกณฑ์ที่จะใช้ในการพิจารณาอนุมัติคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาที่ท้องถิ่นจัดทำ ประกอบด้วยเกณฑ์ต่างๆ ดังนี้คือ

1. สอดคล้องและสอดคล้องกับหลักการ จุดหมาย และโครงสร้างของหลักสูตรแม่บท
2. เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความรู้ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์หรือกลุ่มวิชาตามที่โครงสร้างหลักสูตรทั้ง 3 ระดับ กำหนดไว้
3. สอดคล้องและสอดคล้องต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง
4. มีความสมบูรณ์และความพร้อมเพียงที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิตและผลกระทบ
5. เป็นผลผลิตจากการนำข้อมูลในระดับท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียนการสอนทั้งในด้านหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และเทคนิควิธีการสอน
6. ไม่เป็นรายวิชา/เนื้อหาวิชาที่ซ้ำซ้อนกับรายวิชาหรือเนื้อหาวิชาที่มีในหลักสูตรแม่บท

5. การจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่

จากผลของการศึกษาวิเคราะห์ของท้องถิ่นพบว่า ในแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่มีความจำเป็นต้องพัฒนาสื่อการเรียนต่างๆ ขึ้นมาใหม่ ท้องถิ่นสามารถจะดำเนินการได้และเพื่อให้สื่อที่จะพัฒนาขึ้นมานี้มีคุณภาพ ในการดำเนินงานควรกระทำในรูปของคณะทำงานซึ่งจะมีขั้นตอนการทำงาน ดังนี้

- 1) ขั้นตอนเตรียมการ
 - วิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร
 - วิเคราะห์ขอบเขตของเนื้อหาสาระ
 - พิจารณาคาบเวลาเรียน
 - วิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน
- ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล จะเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานในขั้น ต่อไป
- 2) ขั้นตอนวางแผน
 - กำหนดจุดประสงค์ของสื่อฯ
 - กำหนดขอบเขตหัวข้อของเนื้อหาสาระ
 - ทำเค้าโครงสร้าง (outline) ของสื่อฯ
 - กำหนดแนวทางการเสนอเนื้อหาสาระ

- เตรียมการเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการ
ยกร่างต้นฉบับ
- 3) ชั้นยกร่างต้นฉบับสื่อฯ
 - ลงมือเขียนต้นฉบับครั้งที่ 1
 - ตรวจสอบต้นฉบับครั้งที่ 1 และปรับปรุง
 - ตรวจสอบต้นฉบับครั้งที่ 2 และปรับปรุง
- 4) ชั้นทดลองใช้ต้นฉบับ
 - ทดลองใช้ต้นฉบับกับตัวผู้เรียน 1 คน หรือหลายคน แล้วปรับปรุง
 - ทดลองใช้ต้นฉบับกับกลุ่มตัวแทนผู้เรียนตามสภาพการเรียนการสอน
แล้วปรับปรุง
- 5) จัดทำต้นฉบับสมบูรณ์

เกณฑ์การพิจารณาจัดทำสื่อการเรียน

ในการจัดทำสื่อการเรียน ห้องเรียนควรใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ประกอบพิจารณาในการจัดทำ คือ

1. สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา
2. ถูกต้องตามหลักวิชาและมีเนื้อหาเป็นปัจจุบัน
3. เสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับขั้นของการเรียนรู้
4. เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน
5. เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น
6. เนื้อหาไม่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักการ
ปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดี และไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ
7. เนื้อหาสอดคล้องกับลักษณะเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในท้องถิ่น
8. ใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน สละสลวย เป็นแบบอย่างได้
9. ความเหมาะสมของภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ ฯลฯ
10. กิจกรรมเสนอแนะเหมาะสม ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ ฝึกปฏิบัติ

และส่งเสริมให้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นใหม่นี้ จะต้องมึเนื้อหาไม่ซ้ำซ้อนกับหนังสือเรียนที่กระทรวง
ศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้แล้วสำหรับรายวิชานั้นๆ เมื่อท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการและผู้บริหารสถาน
ศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ความเห็นชอบแล้ว สามารถนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรม
การเรียนการสอนภายในโรงเรียนได้ แต่ถ้าหากว่าต้องการให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศ

กำหนดเป็นหนังสือเวียน หนังสืออ่านประกอบสำหรับกลุ่มประสบการณ์/รายวิชาต่างๆ จะต้องปฏิบัติตามระเบียบ/คำสั่ง ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

7. การนำหลักสูตรไปใช้

7.1 ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้

สันต์ ธรรมบำรุง (2525) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึงการที่ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน นำเอาหลักสูตรที่เป็นรูปเล่มเหล่านั้นไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งรวมไปถึงการบริหารงานด้านวิชาการของโรงเรียน

ธำรง บัวศรี (2532) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร เพราะนอกจากจะมีการวางแผนและการเตรียมการล่วงหน้าแล้วยังต้องมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดด้วย

สุมน อมรวิวัฒน์ (2526) กล่าวว่า การจัดการศึกษาโดยเฉพาะการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาจะประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวขึ้นอยู่กับโรงเรียน ซึ่งมีคณะครู นักเรียน โดยมีผู้บริหารโรงเรียน เป็นตัวจักรสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้

สงัด อุทรานันท์ (2527) กล่าวว่า การทำงานเกี่ยวกับหลักสูตร จะถือว่าขั้นตอนของการใช้หลักสูตร ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ที่ยอมรับกันว่า การใช้หลักสูตรเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการซึ่งถึงความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของหลักสูตรโดยตรง นักพัฒนาหลักสูตรทุกคนต่างก็ยอมรับความสำคัญของขั้นตอนของการใช้หลักสูตรว่ามีความสำคัญยิ่งกว่าขั้นตอนอื่นทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากว่า ถึงแม้ว่าหลักสูตรจะได้สร้างไว้ดีเพียงใดก็ตาม ยังไม่สามารถกล่าวได้ว่าหลักสูตรประสบความสำเร็จหรือไม่ถ้าหากการนำหลักสูตรไปใช้เป็นไปโดยไม่ถูกต้อง หรือไม่ดีเพียงพอ ความล้มเหลวของหลักสูตรก็จะเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป.) กล่าวว่า หลักสูตรจะเป็นเครื่องมือพัฒนาประเทศได้ดีเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะถ้าไม่มีการนำหลักสูตรไปใช้ก็จะไม่มีการเรียนการสอนเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนตามแนวการหล่อนลอมบุคคลตามที่ประเทศชาติต้องการ การนำหลักสูตรไปใช้จึงมีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องอื่น ๆ อีกหลายประการ

โบของส์ (อ้างถึงใน วาสนา ณ นคร , 2532) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การนำหลักสูตรไปปฏิบัติโดยประกอบด้วยกระบวนการสำคัญที่สุดคือ การแปลงหลักสูตรไปสู่ การสอน การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ครูได้มีการพัฒนาการเรียนการสอน

ดังจะเห็นได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญขั้นตอนหนึ่งของการ พัฒนาหลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรที่มีอยู่แปลงไปสู่การปฏิบัติ โดยให้เหมาะสมกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา ซึ่งจะต้องอาศัย ผู้ที่เกี่ยวข้องของหลายฝ่าย แต่ผู้ปฏิบัติในโรงเรียนถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการนำหลักสูตร ไปใช้

7.2 องค์ประกอบของการนำหลักสูตรไปใช้

ธำรง บัวศรี (2532) ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่า ควรมีลักษณะดังนี้

1. การเตรียมการและการบริหารหลักสูตร
 - 1.1 การวางแผนนำหลักสูตรใหม่เข้าแทนที่หลักสูตรเก่า
 - 1.2 การเตรียมการก่อนการนำหลักสูตรไปใช้
 - 1.3 การประชาสัมพันธ์หลักสูตร
 - 1.4 การเตรียมบุคลากร
 - 1.5 การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน เครื่องมือเครื่องใช้และ อาคารสถานที่
 - 1.6 การเตรียมระบบบริหารของสถานศึกษา
 - 1.7 การเตรียมงบประมาณค่าใช้จ่าย
 - 1.8 การเตรียมปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู
 - 1.9 การเตรียมชุมชนและสังคม
2. การตรวจสอบความพร้อม
 - 2.1 การประเมินผลหลักสูตรแม่บทก่อนการนำหลักสูตรไปใช้
 - 2.2 การประเมินความพร้อมของผู้เรียน ผู้สอนและชุมชน
 - 2.3 การประเมินผลโครงการที่สนับสนุนการนำหลักสูตรไปใช้
3. การบริหารงานการใช้หลักสูตร
 - 3.1 การสนับสนุนการใช้หลักสูตร
 - 3.2 การกำกับดูแลเพื่อควบคุมคุณภาพของหลักสูตร

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป.) กล่าวถึง องค์ประกอบของส่วนนี้ของหลักสูตรจะเป็นกระบวนการที่แปลงหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ หรือเป็นกระบวนการทำ นามธรรมให้เป็นรูปธรรมขึ้น ซึ่งเป็นงานที่ยากที่สุดของงานครู

การนำหลักสูตรไปใช้รวมถึงกิจกรรมหลัก 4 ประการ คือ

1. การศึกษาหลักสูตร
2. การวางแผนการสอน
3. การสอน
4. การประเมินผลการสอน

สมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่า ประกอบด้วย 3 ประเภท คือ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้หลักสูตรบรรลุเป้าหมาย และการสอนของครู ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน หมายถึงการตีความหมายและกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นและให้ชัดเจน เพื่อครูจะสามารถใช้ได้สะดวก การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนนี้จะออกมาเป็นเอกสารที่เรียกว่า ประมวลการสอน โครงการการสอน หรือแผนการสอนหรือคู่มือการสอน ในปัจจุบันหรือถ้าให้ชัดยิ่งขึ้นก็คือ การทำบันทึกการสอนรายชั่วโมง ถ้าสามารถปรับหลักสูตรออกมาเป็นแผนการสอนที่ดีแล้ว จะช่วยให้ครูสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้สะดวกมากขึ้น

2. การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ผู้บริหารการสำรวจปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนว่าเหมาะสมกับการนำหลักสูตรมาปฏิบัติใหม่หรือไม่ เช่น จำนวนห้องเรียน จำนวนนักเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ การจัดตารางสอน การจัดครูเข้าสอน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ต้องมีให้พร้อม ความเข้าใจหลักสูตรของครู ประมวลการสอน แผนการสอน แบบเรียน แบบประเมินผลเหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมหรือ สกัดกั้นการทำงานของครูที่หลักสูตรได้กำหนดไว้

3. การสอนของครู การสอนของครูถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ว่า การสอนของครูจะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เลือกวิธีการให้เหมาะสมเพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ครูผู้สอนจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงการสอนของตน ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่ให้ความรู้ ให้คำแนะนำอำนวยความสะดวก ให้กำลังใจแก่ครู หรือการส่งเสริมงานวิชาการภายในโรงเรียนให้บรรลุตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

วิจัย วงศ์ใหญ่ (2523) ได้กล่าวว่าการนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุผลนั้น ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรดังนี้คือ

1. การเตรียมวางแผนเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ ผู้บริหารโรงเรียนและคณะกรรมการโรงเรียนจะต้องศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรว่า จุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตรและการสอนในครั้งนี้มีเป้าประสงค์ที่แท้จริงคืออะไร และสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนและชุมชนเพียงไร ทางโรงเรียนมีความพร้อมต่อการนำหลักสูตรปรับใช้อย่างไรบ้าง วัสดุประกอบหลักสูตรและแหล่งข้อมูลต่างๆที่จะนำเข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาหลักสูตรนี้จะจัดหาได้อย่างไรบ้าง และโดยวิธีใด งบประมาณและอาคาร สถานที่พอเพียงหรือไม่ การเตรียมบุคคลากรเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรจะทำโดยวิธีใด การวางแผนงานเพื่อใช้หลักสูตรใหม่อย่างละเอียดรอบคอบ และมีขั้นตอนจะทำให้การใช้หลักสูตรบรรลุจุดมุ่งหมายได้ง่าย

2. การเตรียมจัดการอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ ควรมีการประชุมปฏิบัติการให้ครูได้วิเคราะห์ปัญหาและวิธีการนำหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียน โดยสร้างกำหนดการสอน เลือกและจัดประสบการณ์การเรียนและทดลองสอนเพื่อปรับปรุงแก้ไขหลังจากประชุมปฏิบัติการผู้บริหารจะต้องคอยแนะนำและช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด

3. การจัดครูเข้าสอน ครูจะต้องเป็นผู้ที่รู้เท่าทันเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นผู้ทำให้เด็กมีส่วนร่วมกับการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันให้ได้มากที่สุด โดยสามารถเลือกประสบการณ์การเรียนรู้นี้ให้เหมาะกับวัยเด็ก การจัดครูเข้าสอนจึงควรพิจารณาอย่างรอบคอบ

4. การจัดตารางสอน ควรคำนึงถึงการเรียนรู้อาชีพต่าง ๆ ไม่ควรใช้เวลาเท่า ๆ กัน เพราะระดับความยากง่ายของแต่ละวิชาย่อมแตกต่างกันและช่วงการเรียนต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียน อัตราเวลาเรียนในแต่ละภาคเรียนแต่ละปีการศึกษาและชั่วโมงสอนของครูรวมทั้งการใช้อาคารสถานที่อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน การจัดทำกำหนดการสอน ประเมินการสอน แผนการสอน คู่มือครู แบบเรียน และสื่อการสอนเป็นสิ่งที่ต้องจัดทำ แผนการสอนจะช่วยให้ครูเห็นแนวทางในการเลือกกิจกรรมให้กับเด็ก กิจกรรมอะไรที่จะทำให้อายุเรียนควรมีการจัดทำสื่อการสอนครอบคลุมเนื้อหาสาระ ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสามารถและความสนใจ

6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร ควรมีการประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรกับ

ผู้ปกครอง คณะกรรมการศึกษาและประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันว่าผู้เรียน จะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง มีเจตคติและค่านิยมในเรื่องใดบ้าง กำรประชาสัมพันธ์หลักสูตรควรทำอย่างต่อเนื่อง และในแต่ละครั้งไม่ควรนานเกินไปเพราะจะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย

7. การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และการเลือกสรรโครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนเป็นสิ่งสำคัญ เด็กจะเกิดการเรียนรู้ได้ ทั้งในและนอกห้องเรียน ผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

8. โครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร เป็นสิ่งที่จะต้องดำเนินการเป็นขั้นตอน ควรประเมินผลทั้งระยะสั้นและระยะยาว

สังกัด อุทรานันท์ (2532) กล่าวถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้อยู่ 3 งาน คือ

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร ประกอบด้วย งานเตรียมบุคลากร การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน

2. งานดำเนินการการเรียนการสอนตามหลักสูตร ประกอบด้วย การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น การจัดทำแผนการสอน การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การนิเทศและติดตามผล การใช้หลักสูตร การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อส่งเสริมการใช้หลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวถึง การนำหลักสูตรไปใช้ในระดับท้องถิ่นมีงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรอยู่ 2 งาน คือ

1. งานบริหารหลักสูตร มีกิจกรรมสำคัญ คือศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารหลักสูตร การเตรียมบุคลากรภายในโรงเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดทำตารางสอน การจัดทำแผนการเรียน การจัดบริการวัสดุหรือหลักสูตรและสื่อการเรียน การสอน การจัดส่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น อาคารสถานที่ งบประมาณ การบริการห้องสมุด เป็นต้น การนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตรแก่ผู้ปกครองและชุมชน

2. งานสอน เป็นการนำหลักสูตรที่วางแผนไว้ไปสู่การสอน ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของครูผู้สอนที่จะให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่ได้ระบุไว้ในหลักสูตร มีกิจกรรมที่สำคัญ คือ การทำความเข้าใจในหลักสูตรแม่บท และปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น การวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร การพัฒนาและใช้สื่อการเรียนการสอน การจัดสอนซ่อมเสริม การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) กล่าวว่าการดำเนินการใช้หลักสูตรให้บรรลุเป้าหมายนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกระดับจะต้องให้ความร่วมมือกันอย่างเต็มที่ โรงเรียนเป็นหน่วยปฏิบัติที่สำคัญที่สุด ผู้บริหารจะต้องศึกษาหลักสูตร เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับจุดหมายของหลักสูตรสามารถแนะแนวทางในการปรับหลักสูตรการพัฒนาการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา การบริหารหลักสูตร การประเมินผลเพื่อยกมาตรฐานวิชาการของโรงเรียน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความรู้ความเข้าใจ แนวปฏิบัติในโรงเรียนจะต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของหลักสูตร เพื่อช่วยให้หลักสูตรบรรลุจุดหมาย โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตร
2. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
3. การจัดทำกำหนดการสอนและตารางสอน
4. การจัดชั้นเรียน
5. การนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียน
6. การส่งเสริมงานด้านวิชาการ
7. แนวปฏิบัติในชั้นเรียน

จากแนวคิดของนักการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้จะเกี่ยวข้องกับสิ่งสำคัญ 3 ประการดังนี้คือ

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน เป็นขั้นตอนในการบริหารหลักสูตรประกอบด้วย การเตรียมการวางแผนเพื่อการใช้หลักสูตรเตรียมศึกษาศาสตร์ และข้อมูลต่าง ๆ ตลอดจนการส่งเสริมด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน จัดทำกำหนดการสอน แนวการสอนบันทึกการสอน สามารถสรุปได้ดังนี้

การวางแผนเพื่อการใช้หลักสูตร ผู้บริหารและคณะกรรมการโรงเรียนจะต้องศึกษาหลักสูตรอย่างแท้จริงว่าจุดหมายของการพัฒนาหลักสูตรในครั้งนี้มีเป้าหมายที่แท้จริงอย่างไร สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน ผู้เรียน ชุมชนเพียงใด การนำหลักสูตรมาปรับใช้โรงเรียนต้องมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง วัสดุอุปกรณ์และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จะเข้ามามีส่วนในการพัฒนาหลักสูตรจะหาได้อย่างไร การจัดสรรงบประมาณมีการกำหนดใน

แผนปฏิบัติการและมีนโยบายชัดเจนหรือไม่ เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงในการวางแผนเพื่อการใช้หลักสูตร

วัตถุประสงค์และเอกสารประกอบหลักสูตร เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุเป้าหมายสมดังเจตนารมณ์ของหลักสูตร เอกสารหลักสูตรเป็นการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนที่จะทำให้ผู้ใช้หลักสูตรมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร ฉะนั้นหน่วยงานและโรงเรียนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์และเอกสารประกอบหลักสูตร ตลอดจนการจัดระบบบริการแก่ผู้นำหลักสูตรไปใช้มีเอกสารดังกล่าวครบถ้วน สามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ

การวางแผนการสอน เป็นส่วนที่สำคัญมากอันหนึ่งในการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นสำหรัการสอนและนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำกำหนดการสอนและแผนการสอนบันทึกการสอน ซึ่งประกอบด้วยการวางแผนระยะยาวและการวางแผนระยะสั้น การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยให้การสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น

การจัดทำกำหนดการสอน คือเอกสารที่กำหนดเนื้อหาสาระของแผนการสอนที่จะสอนตลอดปีหรือตลอดภาคเรียนว่าจะสอนเรื่องใด ตอนใด กิจกรรมใดที่ต้องสอนก่อนและหลัง ใช้เวลาในแต่ละเรื่องมากน้อยเพียงใด จะช่วยให้การสอนสอนได้ครบถ้วนตามหลักสูตรกำหนด

แผนการสอนบันทึกการสอน เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในการนำหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียน การเตรียมตัวของครูผู้สอนด้วยการทำบันทึกการสอนอย่างละเอียด จะช่วยให้มีความพร้อมในการสอน การสอนเกิดความมั่นใจในตนเอง สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตามลำดับอย่างมีประสิทธิภาพ

วัลลภ กันททรัพย์ (2534) กล่าวไว้ว่า แผนการสอนที่ดี ควรมีกิจกรรมการเรียนรูที่เข้าลักษณะ 4 ประการคือ

1. เป็นแผนการสอนที่มีกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุด โดยครูเป็นเพียงผู้คอยชี้แนะ ส่งเสริมหรือกระตุ้นให้กิจกรรมที่ผู้เรียนดำเนินการไปตามจุดมุ่งหมาย
2. เป็นแผนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นพบคำตอบ หรือทำสำเร็จด้วยตนเอง โดยครูพยายามลดบทบาทจากผู้บอกคำตอบเป็นผู้คอยกระตุ้นด้วยคำถามหรือปัญหาให้ผู้เรียนคิดแก้หรือหาแนวทางไปสู่ความสำเร็จในการทำกิจกรรม
3. เป็นแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการมุ่งให้ผู้เรียนได้รับรู้และนำกระบวนการไปใช้จริง

4. เป็นแผนการสอนที่ส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการใช้อุปกรณ์สำเร็จราคาแพง

2. การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในห้องเรียน เป็นขั้นตอนสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ ประกอบด้วย การเตรียมบุคลากรภายในโรงเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้หลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อมอาคารสถานที่ การประเมินผลการใช้หลักสูตรและการประชาสัมพันธ์หลักสูตร

การเตรียมครูผู้สอน ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ เมื่อมีการปรับปรุงหลักสูตร ครูผู้สอนก็ควรมีการพัฒนาตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง และเพื่อให้ทราบแนวทางการดำเนินการให้ครอบคลุมตามหลักสูตรทั้งในด้านปรัชญาและจุดมุ่งหมายการศึกษา จิตวิทยาพัฒนาการของเด็ก การวางแผนการจัดศึกษา หลักสูตรที่จะใช้ทั้งเนื้อหาความรู้และแนวทางจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล เพื่อให้ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างถูกต้อง

การเตรียมอาคารสถานที่ในการสอนปฏิบัติ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องให้บริการด้านอาคารสถานที่ เช่นห้องเรียนจะต้องมีความพอเหมาะกับความหนาแน่นนักเรียน มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างพอเหมาะ สภาพแวดล้อมเหมาะกับการจัดการเรียนการสอน มีห้องสมุดสำหรับค้นคว้า มีพื้นที่ในโรงเรียนสำหรับการฝึกปฏิบัติของนักเรียน ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความพร้อมและศักยภาพของโรงเรียน

สื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพซึ่งกรมวิชาการ (2538) ได้กล่าวถึงสื่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหนะหรือสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติตามจุดประสงค์การเรียนการสอนและตามจุดหมายของหลักสูตร

ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

1. ประเภทวัสดุ ได้แก่ ชอล์ก สี แผ่นภาพ แผนภูมิ ภาพถ่าย ไสลด์ แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกภาพและเสียง หนังสือ ฯลฯ

2. ประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ กล้องถ่ายรูป เครื่องฉายข้ามศีรษะ เครื่องฉายภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ

3. ประเภทเทคนิควิธี ได้แก่ระบบการสอนแบบต่าง ๆ สถานที่ฝึกต่าง ๆ

4. ประเภทสิ่งพิมพ์

หลักในการเลือกสื่อการเรียนการสอน กรมวิชาการ (2538) ได้เสนอแนะหลักการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ตอบสนองจุดประสงค์การเรียนรู้
2. เหมาะสมกับวัยประสบการณ์และพื้นฐานของผู้เรียน
3. เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนทั้งด้านจิตวิทยาการเรียนรู้และสภาพสังคม

เศรษฐกิจของผู้เรียน

4. เหมาะสมทั้งด้านค่าใช้จ่ายและการปฏิบัติ
5. ต้องหาง่ายและเป็นสื่อราคาถูกที่มีในท้องถิ่น

สื่อการเรียนการสอนในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการเรียนการสอนเพราะนักเรียนจะต้องใช้ในการฝึกปฏิบัติ จึงจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในการทำงานตามจุดประสงค์ของหลักสูตร สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540) ได้กล่าวถึงสื่อการเรียนที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ได้แก่

1. ใบบงาน
2. ใบบความรู้
3. เครื่องมือเครื่องใช้
4. ของจริง
5. ของจำลอง
6. วัสดุ
7. รูปภาพ
8. แผนภูมิ
9. เอกสารสิ่งพิมพ์

ประโยชน์ของสื่อการเรียนการสอน

1. ทำให้นักเรียนสนใจและมีความอยากรู้อยากเห็น
2. ทำให้นักเรียนเรียนได้ง่ายขึ้นและจำบทเรียนได้ดี
3. ย่นเวลาและระยะทางกับสถานที่ได้
4. ย่อขนาดสิ่งของที่ไม่สามารถนำเข้ามาในห้องเรียนได้
5. ช่วยให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์

การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร คือการที่โรงเรียนดำเนินการเพื่อจะเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจอันดีและตรงกันเกี่ยวกับหลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียน แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร เพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้เกิดความคล่องตัวและเกิดประสิทธิผลสูงสุดแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง วิธีการประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรแต่ละโรงเรียนสามารถเลือกดำเนินการได้ตามความเหมาะสม เช่น การจัดประชุมชี้แจง การอบรม การจัดทำเอกสาร คู่มือ ทำวิดีโอเทป การใช้สื่อมวลชน วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ

3 การสอนของครู เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของการนำหลักสูตรไปใช้ ประกอบด้วย การศึกษาหาความรู้เพื่อเตรียมการสอนของครู การจัดทำกำหนดการสอน แผนการสอน/บันทึกการสอน การเลือกและใช้สื่อการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลในการสอนของครูมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

สมรรถภาพของครูผู้สอน เป็นสมรรถภาพเกี่ยวกับความรู้เนื้อหา การถ่ายทอดและการบริหารการสอน ครูผู้สอนต้องรอบรู้เนื้อหาที่สอน และวิธีการที่จะถ่ายทอดไปยังผู้เรียน ครูผู้สอนจะต้องมีการบริหารการสอน เตรียมการสอน จัดกิจกรรมการสอน การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดหมายหลักสูตร

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กรมวิชาการ (2525) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ดังนี้

การสอน คือ ความพยายามของคน ๆ หนึ่งหรือหลาย ๆ คนที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลหนึ่งหรือหลาย ๆ คนเกิดการเรียนรู้ จุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายในการสอนคือให้ผู้เรียนเจริญงอกงามทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมเพื่อผู้เรียนจะได้แก้ปัญหาในชีวิตและสามารถปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้รับรู้ในประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อเสริมความเข้าใจและช่วยให้มีทัศนคติที่กว้าง มีเจตคติที่ดี มีความก้าวหน้าทางวิชาการ ช่วยในการพัฒนาบุคลิกภาพและความสามารถเฉพาะคนเพราะการเรียนรู้ของนักเรียนไม่อยู่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น และผลของการเรียนรู้จากกิจกรรมเสริมหลักสูตรจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่พัฒนาขึ้นได้อย่างดี

การประเมินผล กรมวิชาการ (2538) กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินผลว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

1. ผู้เรียน การประเมินผลเพื่อปรับปรุง (Formative Evaluation) ช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงแก้ไขการเรียนของตนเองได้ ก่อนที่จะก้าวไปศึกษาเนื้อหาใหม่ ผลการวิจัยบ่งว่า บุคคลจะแก้ไขตนเองได้ดีต่อเมื่อรู้ข้อบกพร่องของตนเอง ส่วนการประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน (Summative Evaluation) ช่วยให้ผู้เรียนวางแผนระยะยาวในการค้นคว้าหาแนวทางศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ

2. ผู้ปกครอง การรายงานผลการเรียนช่วยให้ผู้ปกครองรู้ความก้าวหน้าของนักเรียนในความปกครอง และช่วยให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างทางบ้านกับโรงเรียน เพื่อช่วยสนับสนุนพัฒนาการของผู้เรียน

3. ครูผู้สอน ผลการประเมินช่วยให้ครูสามารถให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนได้ ถูกจุด เช่น เลือกสิ่งเร้าใหม่ เลือกวิธีสอนใหม่ หรือนำมาใช้จัดกลุ่มเพื่อช่วยให้ผู้เรียนอยู่ในสภาพที่สามารถเรียนรู้ได้ดีขึ้น

4. ฝ่ายแนะแนว การประเมินผลที่ดีจะช่วยให้การทำงานของบริการแนะแนวในโรงเรียนได้มาก เช่น ช่วยวิเคราะห์ความเด่น ด้อยของผู้เรียน จุดเริ่มต้นของการศึกษาเด็กเป็นรายบุคคลและเป็นแนวทางในการแนะแนวการเรียนอาชีพให้แก่ผู้เรียน

5. ผู้บริหาร ผู้บริหารอาจได้รับประโยชน์จากผลการเรียนของเด็กในแง่ต่าง ๆ ทำให้ทราบมาตรฐานทางด้านวิชาการของโรงเรียน ซึ่งนำไปสู่แนวทางการปรับปรุงส่งเสริมสภาพการเรียนการสอนให้แก่ครู และใช้เป็นข้อมูลในการปฐมนิเทศครูใหม่

ชนิดของการประเมินผล จำแนกตามจุดประสงค์ของการประเมิน แบ่งออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. การประเมินผลก่อนเรียน (Placement test) เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียนที่จำเป็นในการเรียนต่อไป ผลการประเมินสามารถนำไปกำหนดจุดประสงค์ของการเรียนให้อยู่ในระดับที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ หรือนำไปใช้ในการปรับพื้นฐานความรู้เดิมให้มั่นคงขึ้น นอกจากนั้นการประเมินผลก่อนการเรียนยังใช้ประโยชน์อีก 2 ประการคือเพื่อตรวจสอบว่าจุดประสงค์ข้อใดที่ผู้เรียนรู้แล้วจะได้ตัดออกไปไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน หรือใช้เป็นข้อมูลในการจัดกลุ่มผู้เรียน และใช้เป็นพื้นฐานสำหรับเปรียบเทียบความก้าวหน้าของการเรียนรู้

2. การประเมินเพื่อปรับปรุงผลการเรียน (Formative Evaluation) กระทำในระหว่างที่มีการเรียนการสอนอยู่ เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน และตรวจสอบประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนการสอน การประเมินผลแบบนี้มีบทบาทเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนในแง่ที่ผู้เรียนได้รู้ความก้าวหน้าของตนเองเป็นระยะ

3. การประเมินผลเพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง (Diagnostic Evaluation) การประเมินผลชนิดนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับการประเมินผลเพื่อปรับปรุงผลการเรียน เป็นการประเมินผลเพื่อวินิจฉัยที่ครูใช้กับเด็กที่มีปัญหาทางวิชาการ เพื่อหาจุดบกพร่องของเด็กและสาเหตุของปัญหา

4. การประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนแต่ละระยะ เช่น ตอนสิ้นเทอม สิ้นปี กลางเทอม กลางปี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้กล่าวถึงการประเมินผลไว้ว่า ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ.2533) ได้กำหนดหลักในการประเมินผลการเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนไว้ดังนี้

หลักการในการประเมินผลการเรียน

- ให้โรงเรียนมีหน้าที่ในการประเมินผล ตัดสิน และอนุมัติผลการเรียนทุกชั้น
- ให้มีการประเมินผลการเรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและเพื่อตัดสินผลการเรียน

วิธีการประเมินผลการเรียน

การประเมินผลเพื่อปรับปรุงผลการเรียนการสอน ให้ถือปฏิบัติดังนี้

- แจ้งให้นักเรียนทราบจุดประสงค์การเรียนรู้
- จุดประสงค์การเรียนรู้ต้องครอบคลุมพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัยและเน้นกระบวนการ
- ก่อนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้สอนต้องประเมินผลก่อนเรียน เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นของผู้เรียน
- ระหว่างภาคเรียน ให้ผู้สอนประเมินผลการเรียนของนักเรียนเป็นระยะ ๆ ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในสมุดประจำชั้น เพื่อพัฒนาผลการเรียนของนักเรียน และเพื่อประเมินการผ่านจุดประสงค์
- เมื่อถึงปลายภาคเรียนหลังจบกระบวนการเรียนการสอนทุกกิจกรรมให้มีการประเมินผลปลายภาคเรียน โดยให้เลือกประเมินเฉพาะจุดประสงค์ที่สำคัญ ให้ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย ด้านทักษะพิสัยที่กำหนดไว้ในภาคเรียนนั้น

- การประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ถ้านักเรียนมีความรู้ความสามารถต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ของจุดประสงค์ ให้ผู้สอนวินิจฉัยหาข้อบกพร่องของนักเรียนแล้วสอนซ่อมเสริมให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียน

การประเมินผลของกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ

ปัญหาการประเมินผลกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพคือ การประเมินภาคปฏิบัติซึ่งการประเมินผลจะไม่ครอบคลุมทั้งหมด จึงทำให้มีปัญหา กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพเป็นกลุ่มที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนด้วยการปฏิบัติงานมากที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ , 2539) ดังนั้นการประเมินผลต้องครอบคลุมกระบวนการทำงานเป็นหลัก เช่น

1. รู้และเข้าใจหลักการและวิธีปฏิบัติงาน
2. วิเคราะห์งาน
3. วางแผนการทำงาน
4. ปฏิบัติงานตามขั้นตอน
5. ปรับปรุงการปฏิบัติงานและผลงาน
6. คำนิยมที่ดีต่อการทำงาน
7. ลักษณะการทำงานที่ดี
8. ผลงานที่เกิดจากการปฏิบัติ

ดังนั้น การประเมินกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพที่ดีจะต้องครอบคลุมทั้ง 8 เรื่อง ซึ่งแต่ละเรื่องอาจมีรายละเอียดดังนี้

1. รู้จักงาน ผู้เรียนรู้จักลักษณะของงาน มีความรู้ในงานที่จะทำ
 - งานนี้มีความหมาย มีลักษณะอย่างไร
 - มีประโยชน์หรือโทษต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติอย่างไร
 - งานที่ทำออกมามีผลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร
2. วิเคราะห์งาน ผู้เรียนแยกแยะรายละเอียดของงานนั้น เช่น
 - แยกแยะได้ว่าต้องใช้วัสดุอะไร เครื่องมืออะไร
 - มีหลักการหรือวิธีทำอย่างไร
 - ใช้ทุนทรัพย์ แรงงานเท่าไร
 - จะนำไปจำหน่ายได้ที่ใด
3. วางแผนการทำงาน ก่อนลงมือการทำงานผู้เรียนต้องคิดล่วงหน้า
 - ต้องทำอะไรก่อน หลัง จึงจะได้งานตามเป้า

- แบ่งงานกันตามความสามารถ
- ข้อจำกัดท้องถิ่นหรือสภาพความพร้อมต่าง ๆ จะจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ แรงงานและทุนเท่าใด

4. ปฏิบัติงาน ผู้เรียนลงมือทำงานจนสำเร็จ เช่น

- ทำงานเป็นกระบวนการตามแผน
- ใช้เครื่องมืออย่างถูกต้อง คล่องแคล่ว ว่องไว
- สังเกตและบันทึกว่าวิธีการทำงาน วัสดุ ฯลฯ ปฏิบัติได้จริงหรือไม่
- ถ้าพบปัญหาควรหาสาเหตุและวิธีแก้ปัญห
- แสวงหาช่องทางในการทำงาน

5. ปรับปรุงงาน ผู้เรียนมีการปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ เช่น

- ขณะทำงานนักเรียนประเมินว่างานมีข้อบกพร่องหรือไม่ ต้องแก้ไขวิธีการทำงานและตัวงานเพื่อให้ได้งานตามเป้าหมาย
- ผู้เรียนควรมีความคิดสร้างสรรค์ เพื่อปรับปรุงงานให้ดีขึ้น

6. คำนิยมที่ดีต่อการทำงาน ผู้เรียนต้องมีเจตคติที่ดีต่องานจนเกิดนิสัยที่ดีต่อการทำงาน เช่น

- มีความสนใจตั้งใจทำงาน
- สนุกกับการทำงาน
- ทำงานโดยไม่ต้องรอคำสั่ง
- แสวงหางานและวิธีทำงานที่มีประสิทธิภาพ

7. ลักษณะการทำงานที่ดี ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้ เช่น

- มีคุณธรรมในการทำงานร่วมกัน เช่น มีความรับผิดชอบ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่เอาเปรียบคนอื่น
- มีกระบวนการทำงานที่เป็นกลุ่ม เช่น เป็นผู้นำ ผู้ตาม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีส่วนร่วมคิดร่วมทำงาน
- มีทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม เช่น อภิปรายเสนอความคิดเห็น สรุป ประเมินเสนอผลงาน
- ซื่อสัตย์ ประหยัด ตรงต่อเวลา

8. ผลงานจากการปฏิบัติ การตรวจผลงานของนักเรียนที่เกิดจากการปฏิบัติงานควรมีเกณฑ์ดังนี้

- ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- ความแข็งแรงทนทาน
 - ขนาดเหมาะสม
- ใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์
- มีความประณีต เรียบร้อย สวยงาม

การประเมินภาคปฏิบัติ

การประเมินงานนักเรียนเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะจะให้ครูได้ทราบว่านักเรียนแต่ละคน มีความพร้อม ความสามารถ มีการทำงานมากน้อยเพียงไร การสังเกต การปฏิบัติงานของ นักเรียนจะทำให้ครูทราบว่านักเรียนแต่ละคนเป็นอย่างไร มีความพร้อมในการทำงานมากน้อย เพียงไร การทำงานของนักเรียนจะเริ่มจาก

- การเตรียมวัสดุ(ฝึก) สำหรับการปฏิบัติ
- การเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงาน
- การทำงานเป็นไปตามลำดับขั้นตอน
- การประกอบตกแต่ง เรียบร้อย สวยงาม

เมื่อทำงานเสร็จเรียบร้อยจนเกิดผลงานขึ้นมา จุดมุ่งหมายของการประเมินต่อไป ก็คือนักเรียนรู้จักงานต่าง ๆ ของเพื่อน ๆ มาจัดวางเพื่อประเมินผลการทำงานของตน โดย

- เปรียบเทียบการทำงานของตนกับเพื่อนว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร
- แก้ไขข้อบกพร่องของงานให้ดีขึ้นด้วยตนเอง
- ผลงานที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วก็จะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

8. บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ (2535) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตรของบุคลากร และหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

1. ผู้บริหาร

การดำเนินงานในโรงเรียนที่จะนำไปสู่การใช้หลักสูตรได้อย่างสมบูรณ์นั้นจำเป็นจะต้อง จัดอย่างมีระบบด้วยยุทธศาสตร์การนิเทศเชิงระบบ การดำเนินงานควรจัดเป็นขั้นตอนดังนี้

1.1 จัดระบบข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนให้ครอบคลุมสภาพแวดล้อม ระบบสังคม และระบบโรงเรียน

1.2 นำข้อมูลพื้นฐานและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมาวิเคราะห์ และกำหนดเป็นความต้องการและความจำเป็นของโรงเรียนเกี่ยวกับระดับคุณภาพของผู้เรียน

1.3 กำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ที่ทำนายสำหรับโรงเรียนร่วมกับคณะครูเป็นรายปี

1.4 ร่วมกับคณะครูกำหนดงานอย่างชัดเจนเป็นระยะตลอดโดยเน้นจุดประสงค์

1.5 จัดทรัพยากรตามลำดับความสำคัญของงานที่จะส่งผลให้บรรลุวัตถุประสงค์

1.6 แก้ปัญหาและหาวิธีการใหม่ ๆ ด้วยกระบวนการคิด โดยระดมสมองคือสร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย และประเมินทางเลือกโดยใช้เกณฑ์การบรรลุวัตถุประสงค์

1.7 จัดระบบสื่อสารให้บุคคลได้รับข่าวสารอย่างทั่วถึงและรวดเร็ว

1.8 นำผลงานของโรงเรียนไปเสนอในการประชุมต่าง ๆ อย่างภาคภูมิใจ

2. ครู

พฤติกรรมของครูในชั้นเรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการเรียนการสอน และส่งผลถึงคุณภาพการศึกษาโดยตรง ครูต้องเลือกใช้วิธีสอนต่าง ๆ อย่างตรงจุดมุ่งหมายและเหมาะสมกับสภาพการเรียน

ยุทธศาสตร์สำคัญในการปฏิบัติงานของครูคือ ค้นหาข้อบกพร่องของผู้เรียน หาวิธีใหม่ ๆ ในการพัฒนาและใช้วิธีการนั้น ๆ จนเกิดผลดีซึ่งมีแนวดำเนินการดังนี้

2.1 มีความเชื่อมั่นว่าผู้เรียนทุกคนเรียนรู้ได้

2.2 วิเคราะห์หาจุดที่จะพัฒนาของผู้เรียน โดยการเปรียบเทียบความสามารถที่จะพัฒนาผู้เรียนทั้งชั้นและรายบุคคล

2.3 แสวง คัดเลือกวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความสามารถที่จะพัฒนาผู้เรียน

2.4 ลงมือปฏิบัติการสอนด้วยกลวิธีหลากหลาย ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าการฟังและการอ่านอย่างเดียว

2.5 ตรวจสอบความก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นระยะ เพื่อหาทางเร่งและปรับปรุงความก้าวหน้าของผู้เรียน

2.6 นำผลงานของผู้เรียนไปเสนอในที่ประชุมต่าง ๆ อย่างภาคภูมิใจ

3. ผู้ปกครองนักเรียน

ผู้ปกครองเป็นบุคคลหนึ่งที่จะช่วยให้หลักสูตรประสบความสำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนดังต่อไปนี้

3.1 ไม่เร่งรัดให้โรงเรียนสอนหนังสือในระดับเด็กเล็กและอนุบาล แต่ให้โรงเรียนฝึกเด็กให้ทำงานร่วมกัน เล่นและทำงานให้เกิดความพร้อมด้านต่าง ๆ

3.2 สนับสนุนช่วยเหลือในการจัดอุปกรณ์ วัสดุให้แก่โรงเรียน เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติงานของผู้เรียน

3.3 แสดงความสนใจในการเรียนของเด็กด้วยการซักถามผลการเรียน ช่วยเสนอแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติงานต่าง ๆ เอง

3.4 สนทนากับครูเพื่อร่วมมือกันส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน

3.5 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งในด้านการทำงาน การอยู่ร่วมกันในสังคม ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่เป็นพลเมืองดีและการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา

4. หน่วยงานต่าง ๆ

การนำหลักสูตรฉบับปรับปรุงไปใช้ จำเป็นจะต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมต้นสังกัด เขตการศึกษา สำนักงานที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในระดับจังหวัด อำเภอและศูนย์วิชาการ หน่วยงานเหล่านี้ต้องทำหน้าที่กระตุ้น ยั่วยุ ส่งเสริมและให้กำลังใจแก่โรงเรียนและครูตามขั้นตอนดังนี้

4.1 กระตุ้น ยั่วยุ ทำท่าย ให้โรงเรียนและครูตระหนักที่จะพัฒนาในคุณภาพโดยการเสนอความแตกต่างสิ่งที่ดีควรจะเป็นและสิ่งที่เป็นอยู่ ให้โรงเรียนและครูประเมินความแตกต่างของคุณภาพผู้เรียน

4.2 บริการเครื่องมือและวิธีการในการวิเคราะห์ กำหนดเป้าหมาย จุดประสงค์ และจุดที่จะพัฒนา

4.3 บริการเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานการสอน และการปฏิบัติในโรงเรียนตามความจำเป็น

4.4 กระตุ้น ท้าทาย การได้ปฏิบัติจริงของโรงเรียนและครู ให้โรงเรียนและครูร่วมกันประเมินการปฏิบัติจริง

4.4 ท้าทาย ร้องขอ ให้โรงเรียนเสนอผลคุณภาพของนักเรียน และประเมินเทียบกับจุดประสงค์ของหลักสูตร

4.5 นำผลงานของโรงเรียนและครูไปเผยแพร่ในโอกาสต่าง ๆ และให้กำลังใจในการเยี่ยมชม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536) ได้เสนอบทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนในการนำหลักสูตรไปใช้ไว้ดังนี้

1. ครูผู้สอนทุกระดับจำเป็นต้องศึกษา ต้องรู้และเข้าใจจุดหมาย หลักการและโครงสร้าง แนวดำเนินการของหลักสูตร
 2. ศึกษาค้นคว้ารูปแบบการจัดการเรียนการสอน
 3. ใช้วิธีที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ ค่านิยมและการจัดการ
 4. มีนักเรียนทำกิจกรรมโดยผ่านขั้นตอน ทักษะกระบวนการ และอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย
 5. จัดกิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนและท้องถิ่น
 6. ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจจนเกิดการค้นพบด้วยตนเอง เพื่อพัฒนากระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา ฯลฯ
 7. ปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมที่พึงประสงค์
- สจัด อุทรานันท์ (2528) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตรดังนี้
1. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรที่โรงเรียนใช้อยู่อย่างชัดเจน
 2. ให้บริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการสอนชนิดต่าง ๆ แก่ครู
 3. ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ
 4. กระตุ้น ส่งเสริมครูในการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง เช่น การจัดอบรม การจัดประชุมสัมมนา
5. ให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นเยี่ยงอย่างแก่ครูอื่น ๆ

บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนจะเห็นได้ว่าผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการนำเอาหลักการ จุดหมาย โครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตรแกนกลางไปใช้ให้เกิดผล ผู้บริหารจึงควรมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเองเกี่ยวกับการบริหารการใช้หลักสูตรให้เกิดผลดี โดยการให้บริการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็น จัดหาหนังสือ ค้นคว้า คู่มือครู การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนครูผู้สอนเป็นบุคคลที่สำคัญที่จะนำหลักสูตรไปใช้ในระดับห้องเรียนให้เกิดผลดีที่สุด ครูผู้สอนจึงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนเป็นบุคคลที่นำหลักสูตรในภาคทฤษฎีไปสู่การ

ปฏิบัติ มีบทบาทหน้าที่ใกล้ชิดกับผู้เรียน คอยให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ มีแผนให้นักเรียนเป็นคนที่มีความสามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นรู้จักศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง สามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคม อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุขซึ่งถือว่าการนำหลักสูตรไปใช้เป็นไปตามความคาดหวังของหลักสูตรประถมศึกษาทุกประการ

9. หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กลุ่มการเรียนรู้และพื้นฐานอาชีพ

จุดประสงค์กลุ่มการเรียนรู้และพื้นฐานอาชีพ

กลุ่มการเรียนรู้และพื้นฐานอาชีพเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีนิสัยรักงาน เห็นประโยชน์ของการทำงาน ทำงานเป็น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อันจะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ดีพึ่งตนเองได้และเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เบื้องต้น เกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวัน และงานที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ
2. มีทักษะในการใช้มือ เครื่องมือและทักษะในกระบวนการทำงาน ทำงานอย่างมีแผน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยเหลือครอบครัวและผู้อื่นตามสมควรแก่วัย
3. มีนิสัยที่ดีในการทำงานและรู้จักพึ่งตนเอง
4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการปรับปรุงผลงานและกระบวนการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

ความมุ่งหวังที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน

หลักสูตรกลุ่มการเรียนรู้และพื้นฐานอาชีพ มีความมุ่งหวัง หรือคุณสมบัติที่ต้องการเน้นให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติอย่างน้อย 3 ประการคือ ทำงานเป็น มีนิสัยรักการทำงาน และปรับปรุงงานอยู่เสมอ และในแต่ละคุณสมบัติจะมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ทำงานเป็น

คุณสมบัติของผู้ทำงานเป็น คือ มีความรู้และทักษะในการทำงาน ทักษะดังกล่าวได้แก่ ทักษะในการใช้มือและเครื่องมือในการทำงาน ทักษะกระบวนการทำงานและนิสัยการทำงานร่วมกับผู้อื่น

- 1.1. ทักษะการใช้มือและเครื่องมือในการทำงาน หมายถึงการรู้จักเลือกเครื่องมือและการใช้เครื่องมือทำงานอย่างคล่องแคล่ว ถูกต้อง และปลอดภัยหรือคือทักษะในการปฏิบัติตนเอง การฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะในการปฏิบัติมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้
- 1.1.1 สังเกต คือให้ผู้เรียนสังเกตเรื่องราว หรือสิ่งที่จะปฏิบัติด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การพาไปดู นำมาให้ดู ทำให้ดู ฯลฯ เพื่อให้เกิดความรู้
- 1.1.2 ทำตามแบบ คือให้ผู้เรียนดูต้นแบบที่ครู แสดง และทำตามเป็นขั้นตอน
- 1.1.3 ทำเองโดยไม่มีแบบ คือให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติงานเอง โดยไม่มีครูเป็นต้นแบบแต่มีบัตรงานเป็นแนวทาง
- 1.1.4 ทำเองโดยอัตโนมัติ คือ การลงมือปฏิบัติโดยผู้เรียนวางแผน ริเริ่มงานเอง (ดัดแปลงแบบ ออกแบบเอง ฯลฯ) และทำงานคล่องแคล่ว

- 1.2. ทักษะในกระบวนการทำงาน หมายถึงการรู้จักวิเคราะห์งานและการวางแผนในการทำงาน การปฏิบัติงานตามแผนและการประเมินผลการทำงาน
- การวิเคราะห์งาน หมายถึง การแจกแจงว่างานที่ทำเป็นงานประเภทใดต้องใช้เครื่องมืออะไร และมีขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไร
- การวางแผนในการทำงาน หมายถึง การวางแผนในการจัดคน วัสดุ อุปกรณ์ เงินและวิธีการทำงานเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายการปฏิบัติงานเป็นการดำเนินงานตามแบบ ซึ่งในเรื่องนี้มี ขั้นตอนสำคัญคือการควบคุมติดตามกำกับ หมายถึงต้องมีการติดตามและควบคุม เป็นระยะ ๆ เพื่อให้งานดำเนินไปตามแผน

การประเมินผลการทำงาน เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ต้องทำเพื่อหาข้อบกพร่องวิธีแก้ไขและปรับปรุงงานให้ดีขึ้น

- 1.3 ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น หมายถึง การทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งต้องฝึกให้ผู้เรียนเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความรับผิดชอบเอื้อเฟื้อและไม่เอาเปรียบผู้อื่น รู้จักอภิปราย และเสนอความคิดเห็นตลอดจนสรุปและประเมินผลและเสนอผลงาน

2. มีนิสัยรักการทำงาน

นิสัยรักการทำงานจะเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้เรียนมีคุณสมบัติที่เป็นพื้นฐานอย่างน้อย

3 ประการคือ

- 2.1 ความรู้และความสามารถ หมายถึง ความรู้ความสามารถในการทำงาน เช่น

การรู้จักงาน การวางแผนและวิธีการทำงาน การแก้ปัญหา เป็นต้น

2.2 เจตคติที่ดีต่อการทำงาน หมายถึง มีความสนใจตั้งใจ เอาใจใส่ และสนุกกับการทำงาน ทำงานเองโดยไม่ต้องรอคำสั่ง แสวงหางานและวิธีการทำงานที่มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

2.3 มีนิสัยในการทำงาน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความประหยัด ขยัน อดทน เพียรพยายาม ละเอียดถี่ถ้วน มีระเบียบข้อสัตย์และพึ่งตนเอง

การสร้างนิสัยในการทำงาน ต้องเริ่มจากการให้ผู้เรียนรู้จักงานและการทำงานในชีวิตประจำวัน แล้วค่อยขยายไปสู่งานอาชีพที่หลากหลาย และให้ลองปฏิบัติเพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่องานและเห็นคุณค่าของการทำงาน ต่อจากนั้นจึงส่งเสริมให้ทำอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็นนิสัย

3. มีการปรับปรุงงานอยู่เสมอ

คุณสมบัติที่สำคัญในการทำงานอีกประการหนึ่งคือ การรู้จักปรับปรุงงานซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการ ในที่นี้หมายถึงการปรับปรุงผลงานและกระบวนการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ขั้นตอนในการปรับปรุงงาน เริ่มจากการให้วิเคราะห์งานเพื่อหาข้อบกพร่อง หาทางเลือกแล้วจึงนำทางเลือกที่เลือก แล้วมาปรับปรุงการทำงานและผลงานตามลำดับ

การปรับปรุงงานนี้ต้องอาศัยทักษะการแสวงหาความรู้และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ

โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพได้ปรับปรุงให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยกำหนดให้ทุกชั้นมีงานเลือก เพื่อให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความสนใจ ความถนัด และสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น ส่วนงานบังคับนั้นให้เรียนชั้นละ 2 งาน คือ งานบ้านและงานเกษตร ด้วยเหตุผลที่ว่า ทุกคนต้องช่วยตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องการจัดการบ้านการเรือนของตนเอง และช่วยสังคมตามสภาพ ทั้งนี้ เพราะโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้านการเกษตรยังมีความสำคัญอยู่ แม้จะมีแนวโน้มไปสู่โครงสร้างของการเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ แต่ก็มีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมที่มีการเกษตรเป็นฐาน

สำหรับงานเลือกในชั้น ป.1-4 มุ่งให้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ส่วนชั้น ป.5-6 นั้นเป็นการเตรียมผู้เรียนไปสู่อาชีพ ฉะนั้นงานเลือกในชั้น ป.1-4 และ ป.5-6 จึงมีความสอดคล้องกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ชั้น ป.1-4 งานเลือกมี 2 งาน งานประดิษฐ์และงานช่าง กับงานอื่น

1.1 งานประดิษฐ์และงานช่าง เป็นงานที่ตัดออกจากงานบังคับ (งานที่ทุกคนต้องเรียน) ในโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มการเรียนและพื้นฐานอาชีพ พุทธศักราช 2521 (ฉบับเดิม) โดยปรับปรุงเนื้อหาส่วนที่ยากเกินกว่าวัยและระดับชั้น เนื้อหาที่เน้นเฉพาะชายและหญิง แล้วจัดเนื้อหาให้เรียนใหม่เป็น 3 เรื่อง คือ งานประดิษฐ์วัสดุและเศษวัสดุเป็นของเล่น ของใช้ และของประดับตกแต่ง ลักษณะเนื้อหามีความต่อเนื่องกันในแต่ละช่วงชั้น ดังนี้

- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ให้เรียนงานประดิษฐ์วัสดุเศษวัสดุเป็นของเล่น
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ให้เรียน 3 เรื่อง คือ งานประดิษฐ์เศษวัสดุเป็นของเล่น ของใช้ และของประดับตกแต่ง

การเรียนทั้ง 3 เรื่องดังกล่าวข้างต้น มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนประดิษฐ์งานด้วยวัสดุเศษวัสดุ ด้วยวิธีที่ต่างๆ กัน เช่น ทับ ดัด สาน แกะ เย็บ บัก ถัก ร้อย เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ที่หลากหลายในการทำงานประเภทประดิษฐ์และช่าง

1.2 งานอื่น จัดเรื่องไว้ให้เลือกเรียนถึง 3 ประเภท ได้แก่ งานที่ปกครองหรือท้องถิ่นทำอยู่ งานที่นำไปสู่การมีรายได้ตอบแทน และงานที่สนใจและส่งเสริมเป็นการเฉพาะงานทั้ง 3 ประเภท เน้นเรื่องของการฝึกปฏิบัติหรือทดลองทำงาน อาจทำในสถานที่ต่างๆ เช่น ที่บ้าน หรือสถานประกอบการในท้องถิ่นตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้สัมผัสและมีประสบการณ์ในงานตามสภาพที่เป็นจริง

2. ชั้น ป.5-6 งานเลือกมี 2 งาน คือ งานประดิษฐ์และงานช่าง กับงานที่เตรียมไปสู่อาชีพ ในช่วงชั้นนี้ต้องการเน้นงานที่เตรียมไปสู่อาชีพมากกว่างานเลือกประเภทอื่น จึงจัดไว้เป็นงานบังคับเลือก ในการจัดการเรียนการสอนนอกจากจะให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่จำเป็นในด้านอาชีพแล้ว ยังต้องการให้ผู้เรียนได้เห็นโลกกว้างของการทำงานซึ่งจะช่วยให้เลือกอาชีพได้เหมาะสมขึ้น

2.1 งานประดิษฐ์และงานช่าง มีโครงสร้างเนื้อหาเช่นเดียวกับงานประดิษฐ์และงานช่างในชั้น ป.1-4 แต่เพิ่มความหลากหลายและความซับซ้อนของการนำวัสดุและวิธีการมาใช้ในการประดิษฐ์ให้เหมาะสมกับวัย และระดับชั้น เช่น เพิ่มวิธีประดิษฐ์วัสดุ และเศษวัสดุด้วยการฉลุ เสียบ ตัด ต่อ เป็นต้น

2.2 งานที่เตรียมไปสู่อาชีพ จัดเนื้อหาไว้ 5 แขนงงาน ได้แก่ งานบ้าน งานเกษตร งานช่างประดิษฐ์ งานช่าง และงานอาชีพอื่นๆ แต่ละแขนงงานจัดเนื้อหาเป็นงานอาชีพสั้นๆ จบในตัวเอง โดยกำหนดเวลาเรียนไว้เรื่องละประมาณ 50 คาบ ทั้งนี้เพื่อให้เรื่องที่เรียนไม่ยากเกินกว่าวัยและระดับชั้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้เสนอแนะการเลือกสอนงานที่เตรียมไปสู่อาชีพไว้ดังนี้

การเลือกสอนงานที่เตรียมไปสู่อาชีพ ควรเลือกโดยคณะกรรมการวิชาการโรงเรียน โดยคำนึงถึงความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน การสนับสนุนของโรงเรียนและผู้ปกครอง ความพร้อมของครู ความเหมาะสมและความต้องการของท้องถิ่น ตลอดจนแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคตและกำหนดโครงสร้างการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ โดยจัดตามช่วงชั้นเรียนคือ ป.1-2 มีเวลาเรียนชั้นละ 300 คาบ ชั้นป.3-4 มีเวลาเรียนชั้นละ 600 คาบ ชั้นป.5-6 มีเวลาเรียนชั้นละ 900 คาบ อัตราเวลาเรียนงานบังคับและงานเลือกในแต่ละระดับชั้นกำหนดไว้ประมาณ 2 : 1 ของเวลาเรียนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพตลอดปีการศึกษา การแบ่งเวลาเรียนในงานบังคับและงานเลือก ถือหลักทุกวิชาหรือแขนงงานมีความสำคัญเท่ากัน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1 แนวทางในการจัดการเรียนการสอน

- 1.1 จัดครูที่มีใจสู้และรับผิดชอบในการทำงานเป็น ผู้สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เพราะการจัดการเรียนการสอนจะสำเร็จหรือล้มเหลว ขึ้นอยู่กับตัวครูเป็นสำคัญ
- 1.2 วางแผนการจัดตารางสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพร่วมกันทั้งโรงเรียน โดยจัดช่วงเวลาสอนแต่ละครั้งแตกต่างกัน เช่น มีช่วงสั้นบ้างยาวบ้าง เพื่อสะดวกในการสอนภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

สำหรับการสอนภาคปฏิบัติ ควรจัดตารางสอนให้แต่ละชั้นลงปฏิบัติไม่พร้อมกันเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการขาดสถานที่และอุปกรณ์

- 1.3 พิจารณาเลือกสอนงานเลือกในแต่ละชั้นตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ความพร้อมของครู โรงเรียน ผู้ปกครอง ฯลฯ โดยปฏิบัติตามแนวการจัดการเรียนการสอนงานเลือกตามหลักสูตร

- 1.4 จัดหาสื่อการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ วัสดุอุปกรณ์การสอนสำหรับครู วัสดุและสถานที่ฝึกปฏิบัติงานของผู้เรียนให้พร้อม โดยเฉพาะวัสดุฝึกปฏิบัติงานของผู้เรียนให้พยายามจัดหาวัสดุที่มีในท้องถิ่นหรือวัสดุที่ราคาถูกมาใช้ และควรจัดระบบการจัดหาจัดซื้อ เพื่อให้ได้สื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการ และไม่ทำความลำบากกับผู้ปกครองที่จะสนับสนุน

1.5 ควรจัดสอนงานแต่ละประเภท ได้แก่ งานบ้าน งานเกษตร และงานเลือกให้สัมพันธ์กัน รวมทั้งให้สัมพันธ์กับกลุ่มประสบการณ์อื่นด้วย เช่น สอนงานเกษตรเรื่อง การปลูกพืชผักสวนครัว เมื่อพืชผักเจริญเติบโตพอที่จะเกิดเกี่ยวกับสอนงานบ้าน เรื่องการประกอบ ปรุง จัดอาหาร เพื่อนำผลผลิตจากการเกษตรมาใช้ หรือสอนเรื่องชีวิตในบ้าน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต แล้วนำเรื่องการจัดและตกแต่งบ้าน ฯลฯ ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพมาสอนให้สัมพันธ์กัน เป็นต้น

1.6 ควรเน้นกระบวนการในการทำงานเท่าๆกันกับผลงาน แต่เดิมการสอนให้ผู้เรียนทำงานมักคำนึงแต่ผลงานซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการทำงานเท่านั้น แต่ในหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เน้น 2 อย่าง คือ กระบวนการทำงานนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ครูได้ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมในการทำงานของผู้เรียนอันจะนำไปสู่การมีนิสัยที่ดีในการทำงาน

1.7 เน้นกระบวนการกลุ่ม การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพมีทั้งสอนให้ผู้เรียนทำงานเป็นรายบุคคลและทำงานกลุ่ม แต่หลักสูตรนี้เน้นการทำงานกลุ่ม เพราะเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของการอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน การฝึกการทำงานกลุ่มในชั้นแรกต้องให้ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่มและสมาชิก แล้วฝึกทักษะที่จำเป็นในการทำงานกลุ่ม เช่น ทักษะการพูด การฟัง ฯลฯ ต่อจากนั้นจึงเป็นเรื่องของวิธีทำงาน

1.8 สอนการปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี หมายความว่า ในการให้ผู้เรียน ทำงานใดๆ ควรสอนภาคความรู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ให้ผู้เรียนทำอาหารก็ต้องสอนให้มีความรู้เรื่อง คุณค่า อาหาร การเลือกซื้อ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักในการทำงานและพัฒนางานให้ดีขึ้น

ส่วนการสอนปฏิบัติ ควรคำนึงถึงหลักสำคัญอย่างน้อย 4 ประการ คือ ให้ทำอย่างประหยัดด้วยวิธีที่ปลอดภัย รวดเร็ว และมีคุณภาพ สำหรับการสอนภาคปฏิบัติให้ผู้เรียนเกิดความแคล้วในการทำงาน ควรสอนไปตามขั้นตอนของการฝึกทักษะปฏิบัติ

1.9 สอนภาคปฏิบัติด้วยวิธีการสาธิตและใช้ใบงานประกอบการสอน เป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะช่วยให้สอนได้ผล ทั้งผู้เรียนจะได้ศึกษา ค้นคว้า และทำงานด้วยตนเอง อันจะนำไปสู่การมีคุณสมบัติที่ตนเอง

สำหรับการสาธิต ควรทำเฉพาะเรื่องที่มีขั้นตอนการทำงานซับซ้อน หรือเป็นเรื่องการใช้เครื่องมือที่ต้องการความปลอดภัย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม

1.10 ควรจัดบทเรียนเริ่มจากง่ายไปหายาก เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความสำเร็จ

ความสำเร็จที่ได้รับแรกๆ จะทำให้เกิดความหวังและเป็นแรงจูงใจ เกิดความพยายามในการทำงานต่อไป

1.11 สอนให้เกิดความมั่นใจ โดยไม่ให้ผู้เรียนเกิดความล้มเหลวในการทำงาน ซึ่งจะ เป็นอุปสรรคและทำลายความมั่นใจ ควรหลีกเลี่ยงการวิจารณ์ ดิเชิงทำลาย คือ การพูดจา ดุนหมิ่น ถากถาง ฯลฯ

1.12 สอนให้เกิดนิสัย โดยให้เรียนซ้ำ หรือทำซ้ำ การเรียนหรือทำซ้ำต้องเป็นการ เรียนและปฏิบัติในเรื่องที่มีความหมาย

1.13 จัดให้มีการวัดผลและประเมินผลด้วยวิธีและเครื่องมือหลายๆ แบบให้สอดคล้อง กับการจัดการเรียนการสอน เช่น ใช้วิธีสังเกต ในการจัดกระบวนการทำงาน วิธีจัดอันดับ คุณภาพสำหรับการตรวจผลงาน

1.14 ควรจัดให้ผู้เรียนมีโอกาสทำหรือฝึกปฏิบัติงานที่บ้านหรือในสถานที่ทำงานจริง ภายใต้งานพิเศษของครู เพื่อฝึกทักษะในการทำงานเพิ่มเติม เพราะการสอนและฝึกปฏิบัติที่ โรงเรียนไม่เพียงพอ

2. การสอนโดยเน้นกระบวนการ

การจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตรกลุ่มการงานและ พื้นฐานอาชีพต้องเน้นกระบวนการ เพราะจะทำให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ซึ่งเป็น คุณสมบัติที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง

การสอนโดยเน้นกระบวนการ คือ การสอนเป็นขั้นตอนไปตามลักษณะเฉพาะของ แต่ละกลุ่มประสบการณ์ โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เอง

กระบวนการที่ควรเน้นในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ได้แก่ กระบวนการฝึกทักษะ ในการปฏิบัติ กระบวนการทำงานและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุชาติพิทย์ งามนิล (2537) ศึกษาเรื่องการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ในการพัฒนาหลักสูตรตาม ความต้องการของท้องถิ่น ในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจิตร พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่มีการส่งเสริม

สนับสนุนให้ครูนำทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และ ทรัพยากรสังคมในชุมชนมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น โดยการให้ คำปรึกษาหรือข้อเสนอแนะ และให้บริการด้านวัสดุ อุปกรณ์และสถานที่ ทรัพยากรธรรมชาติ นำ มาใช้เป็นวัสดุประกอบการจัดการเรียนการสอน ทรัพยากรบุคคล เชิญมาเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะ นำ ทรัพยากรวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ใช้เป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ทรัพยากรทางสังคม ในชุมชนใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพัฒนาหลักสูตร ปัญหาในการส่งเสริมสนับสนุนให้ครู ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น คือ ขาดงบประมาณในการสนับสนุน บุคคลที่เป็นทรัพยากรอยู่ไกลและไม่มี เวลาว่าง ทรัพยากรธรรมชาติมีจำนวนจำกัด ทรัพยากรวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น อยู่ห่างไกลโรงเรียน

วิจิตร ไชยศิลป์ (2536) ศึกษาการสำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตร ประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน พบว่า สภาพการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ครูส่วนใหญ่มีการพัฒนาหลักสูตรในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มทักษะภาษาไทย โดยปรับกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม ปรับสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ให้ สอดคล้องกับสภาพและปัญหาความต้องการของท้องถิ่น ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรระดับ ท้องถิ่น คือ ขาดเอกสารและแหล่งความรู้ศึกษาและค้นคว้า ขาดวัสดุและงบประมาณในการ ดำเนินงาน ซึ่งครูส่วนใหญ่แก้ปัญหาโดยร่วมกันจัดทำในระดับกลุ่มโรงเรียน

อังกูล สมคะเนย์ (2534) ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหา การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร พบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร โรงเรียน และครูวิชาการในโรงเรียน ส่วนใหญ่เห็นด้วยและได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการ ประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้พัฒนาในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือ กิจกรรมเสริม ด้วยวิธีการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้าน มามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

2. ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหา การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร พบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการในโรงเรียน มีปัญหาเกี่ยวกับ ด้านงบประมาณ

สนับสนุนไม่เพียงพอ ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายและการนิเทศติดตามผล ตลอดจนไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตร

วัฒนา ชูเดช (2534) ศึกษาเรื่องการใช้วิทยากรในการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพของครูประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 7 ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูเชิญวิทยากรมาสอนน้อย วิทยากรที่ครูส่วนมากเชิญมาคือ ครูประจำชั้น ป.1 - ป.6 แม่บ้าน เกษตรตำบล และช่างตัดผม/ตัดผม เหตุที่เชิญมาสอนเพราะวิทยากรมีความรู้ความชำนาญและสอนให้ลงมือปฏิบัติ
2. นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้มากขึ้นเมื่อวิทยากรสอน และได้พัฒนาทักษะการทำงาน ทั้งครูและนักเรียนได้ฝึกฝนไปพร้อม ๆ กัน ทำให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการสอนได้ดีขึ้น
3. เนื่องจากขาดงบประมาณ ครูส่วนมากจึงเชิญวิทยากรที่รู้จักคุ้นเคย โดยไม่จ่ายค่าตอบแทน
4. ครูและวิทยากรปฏิบัติงานร่วมกัน โดยวิทยากรเป็นผู้สาธิตและให้นักเรียนปฏิบัติ ส่วนครูเป็นผู้ดำเนินการด้านอื่น ๆ ครูและวิทยากรนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ที่จะสอน กำหนดเนื้อหา จัดเตรียมอุปกรณ์และวัสดุไว้ ก่อนสอน
5. ปัญหาที่พบเมื่อเชิญวิทยากรคือ การจัดเวลาให้วิทยากร วัสดุและอุปกรณ์ในการฝึกไม่เพียงพอ การจ่ายค่าตอบแทนล่าช้า

วรภรณ์ บางเลี้ยง (2534) ศึกษาเรื่อง สภาพปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า ทุกหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อนำไปใช้มากกว่าการวิเคราะห์เพื่อหาความสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น มีการดำเนินการในลักษณะการถ่ายทอดความรู้จากหน่วยงานต้นสังกัดไปจนถึงโรงเรียน กลุ่มประสบการณ์ที่ปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นคือ กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพซึ่งเป็นการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร การบริการการใช้หลักสูตร ดำเนินการในเรื่องการจัดอบรม

และส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรและการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร ปัญหาที่พบส่วนใหญ่เป็นทักษะในการพัฒนาหลักสูตรของบุคลากรที่เกี่ยวข้องและแหล่งความรู้

อวยพร ศรีภา (2533) ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติงานของครูกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่าครูกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (1) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณโรงเรียนและห้องเรียน พบว่า ครูกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพส่วนใหญ่ ได้จัดให้มีสถานที่ในการเรียนการสอน ภาคปฏิบัติ คือ แปลงเกษตร โรงฝึกงาน เรือนเพาะชำ ห้องปฏิบัติการกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ แต่พบว่า ยังมีปัญหาอยู่มาก คือ แปลงเกษตรยังไม่เพียงพอ การจัดให้มีป้ายนิเทศ กระดานข่าว และการแสดงผลงานของนักเรียน ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพต่อสาธารณชน ซึ่งส่วนใหญ่ใช้วิธีจัดนิทรรศการ ส่วนในห้องเรียนครูกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพใช้ผลงานนักเรียนในการตกแต่งห้องเรียน มีการจัดมุมหนังสือและป้าย นิเทศในห้องเรียน ส่วนการจัดตั้งชุมนุมหรือกลุ่มสนใจส่วนใหญ่ไม่ได้จัดตั้ง การผลิตสื่อการสอนส่วนใหญ่ผลิตขึ้นใช้เอง โดยใช้งบประมาณของทางราชการ (2) ด้านการจัดการเรียนการสอนพบว่า ครูกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพส่วนใหญ่เตรียมการสอนก่อนทำการสอน ส่วนวิธีการสอนต่าง ๆ พบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีการสอนแบบให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงทั้ง 3 งาน โดยการสอนงานบ้าน ส่วนใหญ่เน้นทักษะและกระบวนการในการปฏิบัติงาน การวัดผลและการประเมินผล ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีตรวจงานนักเรียนโดยการ ใช้แบบจัดอันดับ คุณภาพด้านปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนในห้องเรียนพบว่า ครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กทุก ๆ ด้าน

ยาจิต สัมฤทธิ์ (2533) ศึกษาเรื่อง การศึกษาการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเพื่อส่งเสริมการพึ่งตนเองสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนร้อยละ 58.83 จัดประสบการณ์การเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเพื่อส่งเสริมการพึ่งตนเอง ครอบคลุมเรื่องการผลิต การบริโภคและการตลาด โดยสอนเรื่องกระบวนการผลิตโดยการให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจริง เรื่องการเป็นผู้บริโภคที่ดีด้วยการบรรยาย และสอนเรื่องการตลาดโดยให้นักเรียน ฝึกขายของในโครงการอาหารกลางวัน ส่วนเงินที่ได้จากการผลิต ครูส่วนใหญ่เก็บไว้เป็นทุนหมุนเวียนในการผลิตครั้งต่อไป ผู้บริหารส่วนใหญ่มีแนวคิด

ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การเรียนการสอน กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันและสามารถประกอบอาชีพได้ กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่โรงเรียนส่วนใหญ่จัดคือ ปลูกพืชสวนครัว เลี้ยงไก่และเลี้ยงปลา นโยบายในการจัดกิจกรรมในการเสริมหลักสูตรคือ เพื่อให้การศึกษาแก่นักเรียนและประชาชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียนด้านวิชาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

อุตสาหกรรม พาสกุล (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น พบว่ากลุ่มประสบการณ์ที่สามารถปรับให้เหมาะสมกับท้องถิ่นในระดับน้อยไปจนถึงมาก ได้แก่ กลุ่มทักษะภาษาไทย กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในบางเนื้อหา กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มประสบการณ์พิเศษทางด้านอาชีพในท้องถิ่น

ประสิทธิ์ อามาตร์ (2529) ศึกษาเรื่อง การใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอน กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตการศึกษา 10 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนของครูระดับปานกลาง ในด้านค่าใช้จ่ายในด้านวิทยากร ครูไม่สะดวกที่จะไปติดต่อกับวิทยากรที่อยู่ห่างไกลจากโรงเรียน ครูไม่มีเวลาศึกษาและวางแผนเชิญวิทยากรที่เหมาะสมกับแขนงงานมาไว้ล่วงหน้า เสียค่าใช้จ่ายสูงนักเรียนไม่มีความสามารถที่จะไปสัมภาษณ์หรือไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ผู้รู้หรือผู้ชำนาญไม่ค่อยมีเวลารว่าง และขาดงบประมาณที่จะซื้ออุปกรณ์ที่หายากในท้องถิ่น ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่ครูประสบในระดับน้อย คือ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนเดียวกันไม่สนับสนุน ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และนักเรียนไม่ให้ความร่วมมือ

อรุณ บุญสวัสดิ์ (2522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความเป็นไปได้ในการดัดแปลงหลักสูตรประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ควรจะนำไปพิจารณารวบรวมไว้ในหลักสูตร ได้แก่ นักเรียนขาดพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ส่วนเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษาที่ควรจะปรับให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ คือ การปรับปรุงการทำนา การปรับปรุงดิน การทำสวน การทำไร่ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวด้านเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ การสำรวจสภาพท้องที่ การป้องกันกำจัดศัตรูพืช อุทยานกรรมในครอบครัว งานปั้น